

DE PSY- CHO- LOOG

MAANDBLAD NEDERLANDS INSTITUUT VAN PSYCHOLOGEN

JAARGANG 54 • NR 4 • APRIL 2019

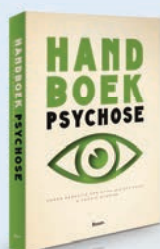
TOPGGZ KEURMERK: GGZ-AFDELINGEN MET EEN STEMPEL • ESSAY: DE UITWEG VAN DE DOOD • VENI, VIDI, VICI: ELLEN DRIESSEN OVER OPTIMALE BEHANDELING VAN DEPRESSIE • TUCHTRECHT: VOORZICHTIG MET E-MAILS! • FORUM: DE A&O-PSYCHOLOOG ALS NOWHERE MAN • INSPIRATIE: KARIN VERMEULEN • JUNIOR: MARJOLEIN MEINEN • BIJEENKOMST: ALS PSYCHOLOOG DE VLOER OP • ANGÉLIQUE CRAMER: ENERGIEBOMMETJES

ADVIES **DOCENT** EN/OF **CITOTOETS**?

Nieuw bij Boom psychologie & psychiatrie

De handboekenreeks van Boom Psychologie & Psychiatrie biedt de ggz-professional standaardwerken over diverse onderwerpen. De handboeken geven up-to-date kennis over diagnostiek, behandeling en de recente ontwikkelingen binnen het vakgebied.

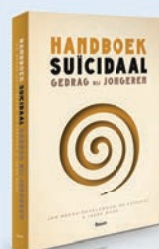
Handboek
psychose

Handboek
traumatische rouw

Handboek
Gilles de la Tourette

Handboek
suïcidaal gedrag
bij jongeren

Handboek
psychopathologie bij
vrouwen en mannen

Boompsychologie
& psychiatrie

Benieuwd naar de gehele reeks?
www.boompsychologie.nl/handboeken

SIVT

Sociale informatieverwerkingstest

Handleiding

Maaike van Rest
Aart Vriens
Walter Matthys
Maroesjka van Nieuwenhuijzen

 hogrefe

Externaliserende gedragsproblemen

SIVT Sociale informatieverwerkingstest

Interactief instrument voor kinderen en jongeren

De SIVT is een digitale test voor kinderen en jongeren van 8-17 jaar. Aan de hand van de test kan men een beeld vormen van de factoren die een rol spelen bij gedragsproblemen, wat aanknopingspunten geeft voor behandeling en begeleiding.

De SIVT wordt met behulp van een tablet of laptop afgenomen. Het kind krijgt een aantal filmpjes te zien, en wordt gevraagd hoe hij of zij zou reageren op de sociale situaties in de filmpjes. Ook geschikt voor kinderen en jongeren met een LVB.

Vanaf nu te bestellen via www.hogrefe.nl

Meer weten of bestellen?
Kijk op www.hogrefe.nl

 hogrefe

- 10 WIE WEET HET BETER, DE DOCENT OF DE CENTRALE EINDTOETS?** – In 2014 werd het docentadvies leidend bij de plaatsing van leerlingen in het voortgezet onderwijs. De invoering van deze maatregel is omstreden. Weet de docent of de Centrale eindtoets het beter? Met behulp van longitudinale gegevens van het CBS (N=119.751) vonden Kimberley Lek en Rens van de Schoot dat niet een van de twee altijd superieur is aan de ander.
- 28 ESSAY: DE UITWEG VAN DE DOOD** – Praten over zelfmoord gaat meestal met een ongemakkelijk gevoel gepaard. Het is immers een daad met een wrange boodschap aan de levenden: misschien is het leven niet (altijd) de moeite waard. Myrthe Meester behandelt twee gangbare benaderingswijzen van suïcide. Kleven er ook voordelen aan het bewuste besef van de altijd aanwezige mogelijkheid van de dood?
- 42 FORUM: DE A&O-PSYCHOLOOG ALS NOWHERE MAN** – Is er nog een toekomst voor A&O-psychologie en A&O-psychologen? Volgens Wim Bloemers hebben arbeids- en organisatiepsychologen zichzelf de markt uit laten werken zonder een visie tentoon te spreiden, enige stelling in te nemen of adequate actie te ondernemen. Marise Born en Wouter Schoonman dienen hem van repliek.

Psyned *Select* werk-leertraject van start!

Leer in twee jaar een bloeiende praktijk opbouwen.

Met Psyned **Select** helpen wij je in twee jaar stapsgewijs een succesvolle praktijk op te bouwen. Samen met 20 andere ondernemende basispsychologen volg je **opleidingen, supervisie, leertherapie en intervisie** waarbij je jouw therapeutische en bedrijfsvaardigheden ontwikkelt. Je ontvangt vanuit Psyned daarbij een extra toestroom van cliënten, zodat je dit direct in jouw praktijk kunt toepassen.

psychologen
nederland

www.psyned-select.nl / 085 401 47 20

Ben jij:

- ✓ Een basispsycholoog
- ✓ Ambitieuze genoeg voor een eigen praktijk
- ✓ Op zoek naar intercollegiaal contact
- ✓ 1,5 dag per week beschikbaar om te behandelen?

Meld je dan aan bij Julia van Alphen via julia@psyned.nl en start in september!

Nieuwe kennis en inspiratie opdoen?

- Korte opleiding Relatietherapie (KOR)
- Behandeling complexe dissociatieve stoornissen - fase 1
- Emotieregulatie en stressmanagement met cognitieve gedragstherapie bij mensen met ASS
- Basiscursus cognitieve gedragstherapie - accent KJ (100 uur)

28 juni: Congres Trauma en veerkracht met Froma Walsh

Bekijk ons complete NIP-geaccrediteerde aanbod op www.rinogroep.nl

RINO
GROEP

RUBRIEKEN

- 6 NIEUWS
- 9 COLUMN: Angélique Cramer
- 22 BOEKEN & MEDIA
- 32 INSPIRATIE: Karin Vermeulen
- 34 ACHTERGROND: TOPGGZ keurmerk
- 40 JUNIOR: Marjolein Meinen
- 50 VENI, VIDI, VICI: Ellen Driessen
- 52 BIJEENKOMST: Als psycholoog de vloer op
- 56 TUCHTRECHT: Voorzichtig met e-mails!

Redactioneel

ADRIAAN

In februari 2005 verbleef ik een week op het toen ondergesneeuwde (en nog idyllischer) Schiermonnikoog. Ik had het plan opgevat een biografie te maken van Adriaan de Groot (1914-2006). Op dat Waddeneiland woonde hij sinds 1973 met zijn tweede vrouw Els, zo'n beetje pal naast het befaamde hotel Van der Werff.

Die week sprak ik hen dagelijks, van vier tot half zes, over hun leven en zijn werk. Ze wilden dat ik hen tutoyeerde, maar voornaam en u voelde prettiger. Goed ter been was Adriaan niet meer, slikken ging moeilijk waardoor hij kwijlde. Maar zijn scherpe pretoogjes staan nog altijd op mijn netvlies. Exact om half zes zette Els een glas rode wijn neer voor Adriaan en mij – Wild Pig. In de tijd dat wij ons glas leegden, kopte zij vier jenevertjes weg. De volgende dag wist zij exact waar wij in ons gesprek gebleven waren.

Wegens gebrek aan subsidies is die biografie er (vooralsnog) niet gekomen.* Wel publiceerde ik een biografische schets van De Groot in de vijfdelige reeks *Pioniers van de Nederlandse Gedragswetenschappen*. Daarin komen onder meer zijn ideeën over selectie en beoordeling in het onderwijs aan de orde. Dat moet volgens hem niet te veel aan leraars worden overgelaten; objectieve tests geven een eerlijker oordeel. Die ideeën heeft hij uiteengezet in zijn pamflet *Vijven en zessen* (1966). Daarin pleitte hij niet alleen voor selectievrij onderwijs maar ook voor de oprichting van een Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling. Dat Cito werd niet veel later opgericht, De Groot geldt derhalve als geestelijk vader van de Citotoets.

Adriaan zou verguld zijn geweest met het hoofdartikel in dit nummer. Hij zou ook beslist onderschrijven wat Karin Vermeulen in de rubriek 'Inspiratie' opmerkt: 'Het is goed om kritisch na te blijven denken over toepassing van toetsing en tests in het onderwijs en dan met name over het doel van de toetsing. Het inzetten van toetsen en tests voor doelen waarvoor ze niet zijn bedoeld, zoals het rendement of 'succes' van een school, is bijvoorbeeld problematisch.'

Ik schenk een glas Wild Pig in en toast op Adriaans onderzoeksadagium: 'Als ik iets weet, kan ik iets voorspellen; kan ik niets voorspellen, dan weet ik niets.'

Vittorio Busato, hoofdredacteur (vittorio.busato@psynip.nl)

* Mecenassen zijn trouwens nog altijd welkom.

COLOFON

De Psycholoog is het maandblad van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP). *De Psycholoog* verschijnt elke eerste week van de maand (behalve in augustus) in een oplage van 12.600 exemplaren. **Redactie:** Vittorio Busato (hoofdredacteur), Jeroen van Goor (redacteur) en Geertje Kindermans (schrijvend redacteur), e-mail: redactie@psynip.nl. ISSN: 0033-3115.

Redactieraad: Eline van Baal, Marrie Bekker, Kimiko Bohle, Sonja Borgsteede, Miriam de Graaff, Dennis Hernaus, Sabine Hunnius, Johan Lataster, Wilmar Schaufeli, Wouter Schoonman, Annelies Spek, Giovanni Timmermans (voorzitter), Marcel Veenman, Anneke Vinke, Rolf Zwaan
Eindcorrectie: Else de Jonge **Vormgeving:** Studio Jorrit van Rijt
Basisontwerp: Curve Mags And More, Henk Stoffels. **Bladmanagement, advertenties en abonnementen:** Performis BV, contactpersoon Geert Janus, tel.: 073-6895889, e-mail: depsycholoog@performis.nl. **Uitgave en ledenadministratie:** NIP-bureau, Postbus 2085, 3500 GB Utrecht. Tel. 030-8201500 (keuze 2), 9.00-17.00 uur. IBAN code: NL81INGB00003788 02, SWIFT code: INGBNL2A. www.psynip.nl, e-mail: info@psynip.nl.

Coverfoto: Shutterstock

Wilt u reageren op een artikel of een discussie starten naar aanleiding ervan, surf dan naar LinkedIn: <http://alturl.com/wz95u> of op Twitter (@RedactieDP).

DE
PSY-
CHO-
LOOG

AFLEIDEN VAN VOORSPELLINGEN

PREREGISTRATIE KWALITATIEF ONDERZOEK

De roep om preregistratie van wetenschappelijk onderzoek wordt steeds luider. Ook bij kwalitatief onderzoek is preregistratie mogelijk.

Recente fraudezaken en de replicatiecrisis in de wetenschap hebben ertoe geleid dat steeds meer academici tegenwoordig vooraf registreren wat ze precies willen onderzoeken en hoe ze dat gaan aanpakken. Althans, als ze kwantitatief onderzoek doen. Bij kwalitatief onderzoek vormen de data juist het startpunt voor theorie- en hypothesevorming. In plaats van dingen te voorspellen leid je bij kwalitatief on-

derzoek voorspellingen uit de data af. Is preregistratie bij kwalitatief onderzoek daarmee onmogelijk? Beslist niet, vinden een Nederlandse filosoof en methodoloog. Ze wuiven de drie belangrijkste bezwaren ertegen weg. Zo zeggen critici dat je bij kwalitatief onderzoek van tevoren geen hypothesen kunt vastleggen, omdat je bij dit type onderzoek juist door de data tot hypothesen wilt komen. Maar design en plan van aanpak kun je wel degelijk van tevoren kenbaar maken, betogen de auteurs. Critici stellen verder dat de flexibele aard van kwalitatief onderzoek preregistratie on-

mogelijk maakt. Onzin: natuurlijk kun je gaandeweg dingen bijstellen, maar dat gebeurt bij kwantitatief onderzoek ook. Niks mis mee zolang je er transparant over bent. Ten slotte vinden critici dat de subjectieve aard van kwalitatief onderzoek preregistratie zinloos maakt. Maar het is juist extra van belang omdat je daardoor duidelijk maakt vanuit welk paradigma je naar de wereld kijkt. Dat kan anderen weer helpen je conclusies te interpreteren. (ID)

Bron: Haven, T.L. & Grootel, L. van (2019). Preregistering qualitative research. *Accountability in Research*. doi: 10.1080/08989621.2019

956 RISICOGENEN

GENETISCHE AANLEG SLAPELOOSHEID

Chronische slapeloosheid, een aandoening waar één op tien Nederlanders onder lijdt, heeft een sterke erfelijke component en is geworteld in de aanleg van het brein.

Die conclusie trekt een internationaal onderzoeksteam onder leiding van vu-hoogleraren Danielle Posthuma en Eus van Someren. Dat kwetsbaar zijn voor slapeloosheid – tenminste deels – genetisch bepaald is, was al sinds jaar en dag bekend. Maar over hoe een en ander op microniveau werkt, bestond nog veel onwetendheid. In dat kennishiaat lijkt het team nu een doorbraak te hebben bereikt.

De onderzoekers verzamelden en bestudeerden DNA en slaapgegevens van 1.3 miljoen mensen. Hun data waren

afkomstig uit biobanken in Engeland en Amerika. In die omvangrijke hoeveelheid genetisch materiaal vonden ze 956 'risicogenen'. Elk apart hebben die een verwaarloosbaar effect op iemands slaapvermogen, maar samen vormen ze een serieuze risicofactor.

Het onderzoeksteam bracht in kaart in welke cellen en hersengebieden deze genen voorkomen en bij welke neurobiologische processen ze betrokken zijn. Risicogenen blijken actief in onder meer de uitlopers van hersencellen en in specifieke cellen in de frontale hersenschors en lager gelegen hersenkernen. De risicogenen voor slapeloosheid blijken sterk te overlappen met die voor angst- en stemmingsstoornissen.

De onderzoekers concluderen daaruit dat begrijpen van slapeloosheid wellicht niet erg gediend is met de gangbare bestudering van neurobiologische processen die betrokken zijn bij slapen en waken. Zij achten het raadzaam bij onderzoek naar insomnie de aandacht te verplaatsen naar hersenprocessen die een rol spelen bij emotie- en stressregulatie. (EdJ)

Bron: Jansen, P. et al. (2019). Genome-wide analysis of insomnia in 1,331,010 individuals identifies new risk loci and functional pathways. *Nature Genetics*. doi.org/10.1038/s41588-018-0333-3

SCHAP

JONGE KINDEREN VAN TERUGKERENDE IS-STRIJDERS

VROUWONVRIENDELIJKE WERKPLEK

SEXY SERVEERSTERS HEBBEN HET MOEILIJK

Restaurants waarbij serveersters worden ingezet als lustobject zijn niet zaligmakend. Althans, niet voor de bedienende dames. Zij kampen vaker met angstklachten en eetstoornissen.

Er zijn restaurants op deze wereld waar je door mooie meiden in sexy kleding wordt bediend. Vooral in Amerika kunnen ze erover meepraten. In restaurants als Hooters en Twin Peaks draait alles om het uitdagende uiterlijk van de dames. De vraag is alleen of deze dames daar blij mee zijn. Hoe meer ze namelijk het gevoel hebben te worden ingezet als lustobject, hoe angstiger ze zijn en hoe meer eetproblemen ze hebben. Daarnaast piekeren ze meer en hebben ze minder het gevoel dat ze invloed kun-

nen uitoefenen op de organisatie en op hun persoonlijke leven.

Dat blijkt uit Amerikaans onderzoek onder 252 serveersters die online een vragenlijst invulden. Het gevoel een lustobject te zijn werd afgemeten aan de verplichting om sexy bedrijfskleding te dragen en de mate waarin de serveersters door mannen werden aangestaard.

De onderzoekers concluderen dat angst- en eetproblemen zowel direct als indirect aan de ervaren vrouwonvriendelijkheid van de werkplek zijn gelinkt. Daarbij stellen ze een causaal model voor. Hoe meer serveersters het gevoel hebben lustobject te zijn, hoe machtelozer ze zich voelen in de organisatie, hoe machtelozer ze zich vervolgens ook over zichzelf voelen, hoe meer ze vervolgens weer

gaan piekeren, en hoe meer angst en eetproblemen daar weer uit voortkomen. Het omgekeerde - vrouwen die slecht in hun vel zitten ervaren hun werkplek eerder als vrouwonvriendelijk - is minder waarschijnlijk, zo blijkt eveneens uit de analyses. (ID)

Bron: Szymanski, D.M., & Mikorski, R. (2017). Sexually objectifying environments: power, rumination, and waitresses' anxiety and disordered eating. *Psychology of Women Quarterly*, 41(3), 314-324. doi: 10.1177/0361684317709438

PROMOTIES

PROBLEMEN OP VIJFJARIGE LEEFTIJD VOORSPELLEN LATERE GEDRAGSPROBLEMEN

Bij jongeren die in de adolescentie ernstige gedragsproblemen vertonen, manifesteren zich op vijfjarige leeftijd al tekenen van gedragsproblemen, aldus Sjouk de Boer in haar proefschrift. Iedere peuter of kleuter kent een 'koppigheidsfase'. Als het negatieve gedrag vaker voorkomt dan gemiddeld, al langere tijd aanwezig is en niet wordt veroorzaakt door bepaalde omstandigheden, dan wordt er gesproken over een ernstige gedragsstoornis. De Boer onderzocht jongeren die klinisch behandeld zijn vanwege ernstige gedragsproblemen en psychische stoornissen. Ze vond onder meer dat jongeren met vroege gedragsproblemen vaker zijn blijven zitten op de basisschool, vaker impulsief gedrag vertonen en vaker een geschiedenis hebben van fysieke mishandeling.

Sjouk de Boer, *Age of Onset of Disruptive Behavior of Residentially Treated Adolescents*. Universiteit Leiden, 6 februari 2019. (Co-)promotoren prof. dr. Robert Vermeiren, dr. Albert Boon

MINDFULNESS EFFECTIEF BIJ CHRONISCHE DEPRESSIE

Mindfulness-Based Cognitive Therapy (MBCT) is een relatief nieuwe behandeling voor depressie die bestaat uit meditatieoefeningen en elementen uit de cognitieve gedragstherapie. Onbekend was of MBCT effectief is voor patiënten met chronische, therapieresistente depressie. Mira Cladder-Micus heeft in haar proefschrift die effectiviteit aangetoond. In een grote gerandomiseerde studie vergeleek zij MBCT met de gebruikelijke behandeling. Sommige patiënten hadden moeite de MBCT af te ronden en stopten na enkele sessies. Voor de volhouders bleek een afgeronde behandeling te werken. Zij ervoeren minder depressieve klachten en een hogere kwaliteit van leven. Verder vond ze dat MBCT invloed heeft op specifieke negatieve gedachtenpatronen zoals piekeren.

Mira Cladder-Micus, *Mindfulness-Based Cognitive Therapy voor chronische, therapieresistente depressie*. Radboud Universiteit Nijmegen, 8 februari 2019. (Co-)promotoren prof. dr. Jan Spijker, prof. dr. Anne Speckens, prof. dr. Eni Becker, dr. Janna Vrijssen

WERKEN IN MEERDERE TEAMS TEGELIJK LEIDT BIJ JONGEREN TOT STRESS EN ZIEKTEVERZUIM

Werken in meer dan één team tegelijk is een alledaags fenomeen op de werkvloer van grote bedrijven en overheidsinstanties. *Multiple team membership* maakt het werk voor ervaren werknemers uitdagender en interessanter. Maar bij jongere werknemers leidt gelijktijdig lidmaatschap van verschillende teams juist tot problemen. Zij ervaren juist ongezonde stress. Dat concludeert Joost van de Brake in zijn dissertatie. Medewerkers met weinig ervaring in de organisatie zijn vaker in verwarring over wat de organisatie precies van hen verwacht. Die zogenoemde rolambigüiteit is sterker wanneer zij in een groter aantal gelijktijdige teams actief zijn. Dat leidt vervolgens tot lagere prestaties en meer ziekteverzuim. Van de Brake raadt werkgevers aan jonge medewerkers de eerste jaren in bescherming te nemen.

Joost van de Brake, *Individual employees' multiple team membership: a double-edged sword*. Rijksuniversiteit Groningen, 28 februari 2019. (Co-)promotoren prof. dr. G.S. van der Vegt, prof. dr. F.A. Rink, F. Walter, dr. P.J.M.D. Essens

Arnoud Plantinga, *Poor Psychology: Poverty, Shame, and Decision Making*. Tilburg University, 1 februari 2019. Promotor prof. dr. M. Zeelenberg

Caitlin Meyer, *Rule and Order. Acquiring Ordinals in Dutch and English*. Universiteit van Amsterdam, 15 februari 2019. (Co-)promotoren prof. dr. L. Barbiers, dr. J. Rooryck

Marianne Snijdwind, *Dying to be normal*. Vrije Universiteit Amsterdam, 27 februari 2019. Promotoren prof. dr. D. Willems, prof. dr. B. Onwuteaka

Claudia Schuurhuizen, *Optimizing psychosocial support and symptom management for patients with advanced cancer*. Vrije Universiteit Amsterdam, 1 maart 2019. (Co-)promotoren prof. dr. J. Dekker, prof. dr. H. Verheul, dr. I. Konings, dr. A. Braamse

Jens van Dalen, *Sleep and depression: genetic influences of the brain serotonergic system*. Maastricht University, 20 maart 2019. Promotor prof. dr. C.R. Marcus

Lotte Berk, *Mindfulness and aging: Exploring Mechanisms and Interventions*. Maastricht University, 22 maart 2019. (Co-)promotoren prof. dr. J. van Os, prof. dr. M. de Vugt, dr. M. van Boxtel

ENERGIEBOMMETJES

‘Maak maar eens lijstje met dingen waar je wel en dingen waar je geen energie van krijgt,’ adviseerde een coach me tijdens mijn burn-out. Hmm, nou ja, wat is daar nu weer het nut van? Waar ik energie van krijg: wetenschap, wetenschap, wetenschap. Waar ik geen energie van krijg: huishoudelijke klusjes, ongezellige mensen. Klaar (wat een onzin)!!

Zo’n drie jaar later zat ik met schriftje en pen uit te kijken over de heide in Lage Vuursche. Twee velletjes schreef ik vol en wat bleek? Het waren allemaal dingen die me energie geven, waar mijn hart sneller van gaat kloppen. Bijvoorbeeld, ‘van niets iets maken’, ‘puzzelen’, ‘mensen inspireren’, ‘beetje risico nemen’, ‘innoveren’, ‘schrijven’, ‘stip op de horizon zetten’, ‘de leiding nemen’, et cetera.

Dat lijstje heeft me best veel gebracht. Het deed me beseffen dat ik de vele beroepen die ik overwoog – en richting prullenbak verwees – toen ik jonger was niet zomaar kon afdoen als jeugdige overmoed of onzin. Ik zag duidelijke links tussen die beroepen en dit lijstje energiegevers, lees maar even mee.

Straaljagerpiloot: waarschijnlijk iets met beetje risico nemen (en *Top Gun*-achtige collega's). Niet handig als je nauwelijks in een achtbaan durft.

Officier bij de marine: niet in de laatste plaats vanwege dat leuke uniform en het vooruitzicht dat ik bevelen mocht uitdelen. Aanmeldingsformulieren in de prullenbak gegooid toen ik erachter kwam dat flink wat sportieve inzet verwacht werd.

Rechercheur: de Saga Noren van Amsterdam, iets minder autistisch, natuurlijk wel die Porsche. Puzzelen op moorden. Op de website gekeken en het gauw uit mijn hoofd gezet, je bleek eerst op straat foutparkeerders en hardrijders te moeten bekeuren.

Accountant: net als mijn vader, ik was vast van plan om zijn kantoor over te nemen. Boekhouden bleek tijdens de studie best wel saai, en ik meende dat ik helemaal niets had met cijfers. Dat laatste is achteraf best opmerkelijk gezien het feit dat ik uiteindelijk methodoloog ben geworden.

Mental note: volgende keer dat één van mijn kinderen een nieuw beroep heeft bedacht, nieuwsgieriger zijn naar wat dat zegt over hun persoonlijkheden.

Wat het lijstje me ook leerde, was dat er vele manieren zijn om zoveel mogelijk van die energiebommetjes in je leven in te bouwen. Wetenschap beoefenen, schrijven of innoveren is echt niet de enige manier om mensen te inspireren. Op één of andere manier lucht dit besef me enorm op: ik ben geen wetenschapper omdat ik denk dat dat het enige is wat ik kan – mijn pre-burn-out-opvatting – maar ik ben het vandaag omdat ik daarvoor kies, me realiserende dat ik ook iets anders kan kiezen – mijn post-burn-out-opvatting. Fijn!

Tot slot nog even terug naar de beroepen waarover ik vroeger droomde want ik ben er eentje vergeten: tijdens mijn studie psychologie was ik best fanatiek bezig met het aan elkaar mixen van plaatjes, en maakte ik eigen nummers (niet om aan te horen). Daar moest ik ineens weer aan denken toen ik deze column schreef, wat een energiebommetje was dat. Ik kan u melden dat ik net de eerste les van mijn professionele DJ-opleiding achter de rug heb.

Angélique Cramer

Dr. Angélique Cramer is
Universitair Hoofddocent en
verbonden aan de Afdeling
Methodologie en Statistiek
van Tilburg University. Zij is
lid van de Jonge Akademie.
E-mail: aoj.cramer@gmail.com

FOTO: STIJN RADEMAKER

In 2015 werd het docentadvies leidend bij de plaatsing van leerlingen in het voortgezet onderwijs. De invoering van deze maatregel is nog altijd omstreden, getuige vurige discussies onder wetenschappers en in de media. De prangende vraag is: wie weet het beter, de docent of de Centrale eindtoets? Met behulp van longitudinale gegevens van het CBS (N=119.751) vonden Kimberley Lek en Rens van de Schoot dat niet één van de twee altijd superieur is aan de ander. 'Wij stellen voor het docentadvies en Centrale eindtoetsadvies te combineren.'

OVERGANG PO-VO

WIE WEET HET BETER, DE DOCENT OF DE CENTRALE EINDTOETS?

INLEIDING

In de overgang van het primair onderwijs (PO) naar het voortgezet onderwijs (VO) was het voorheen gebruikelijke praktijk om het advies van de Eindtoets Basisonderwijs van Cito over te nemen. Met ingang van het schooljaar 2014-2015 is bij de onderwijsinschrijving in het voortgezet onderwijs het docentadvies van de basisschool leidend geworden met een verplichte afname van een eindtoets als onafhankelijk tweede gegeven (zie Toetsbesluit PO, 2014).¹ Met dit besluit is de rol van de toets kleiner geworden bij de bepaling van het advies voor leerlingen richting het VO.

Niet iedereen was enthousiast. Zo schreven Niessen en Meijer dat de leerkracht 'geen meetinstrument is'. Zij argumenteerden dat leerkrachten, net als elk ander mens, 'vaak niet zo goed zijn in het wegen van informatie om tot een juiste beslissing te komen' (NRC.next, 15 april 2016). Om te voorkomen dat leerlingen op een schooltype terecht komen dat geen recht doet aan hun capaciteiten ('onder advisering'), werd ouders de mogelijkheid geboden de school om heroverweging te vragen als het advies gebaseerd op de Eindtoets van hun kind(eren) hoger uitviel dan het docentadvies. De Kamerbrief 'Eerste inzichten Wet Eindtoetsing PO' (4 december 2015) bracht echter naar voren dat bij slechts 1 op de 6 leerlingen het docentadvies daadwerkelijk werd aangepast (zie ook Korpershoek et al., 2016). Het gevolg? Spanningen tussen ouders, PO- en VO-scholen (zie de Kamerbrief 'Overgang van primair naar voortgezet onderwijs', 2 juli 2015) en een groeiende ongelijkheid tussen 'even slimme' leerlingen van mondige, hoogopgeleide ouders,

¹ De Centrale eindtoets wordt aangeboden door het College voor Toetsen en Examens, een zelfstandig bestuursorgaan van de overheid, en ontwikkeld door CITO. Naast deze eindtoets konden scholen in schooljaar 2014/2015 ook kiezen voor ROUTE 8 (ontwikkeld door A-VISION) en de IEP eindtoets (Bureau ICE). Inmiddels zijn daar de Dia-eindtoets en de AMN eindtoets bijgekomen. De data die wij gebruiken hebben voor dit artikel bevat enkel leerlingen die de Centrale eindtoets hebben afgerond.

enerzijds, en die van laagopgeleide ouders anderzijds ('De staat van het onderwijs', Inspectie van het Onderwijs, 2018; Van Spijker, Van Der Houwer & Van Gaalen, 2017).

Positieve geluiden waren er ook. Kamerman en Vasterman haalden bijvoorbeeld het veelgehoorde argument aan dat de toets slechts een 'momentopname' is en de leerkracht een 'breder beeld' heeft ('De leerkracht weet het vaak écht beter dan de Citotoets', Kamerman & Vasterman, 30 maart 2015). En een studie door Feron, Schils & Ter Weel (2015) suggereerde dat het docentadvies een betere voorspeller is voor waar leerlingen uiteindelijk geplaatst worden in het derde leerjaar van het vo dan de toets. Kanttekening was dat de studie van Feron et al. (2015) gebaseerd is op gegevens van vóór de wetswijziging. Docenten in hun studie hadden dus inzage in de toets vóórdat zij hun docentadviezen formuleerden. Na de wetswijziging van 2014-2015 is de afname van de toets naar achteren verplaatst, waardoor de docent zijn of haar advies formuleert voor het toetsmoment. Of het docentadvies ook een betere voorspeller is wanneer docenten geen toegang hebben tot het toetsresultaat, bleef dus de vraag.

Inmiddels zijn we ruim drie schooljaren verder. In plaats van speculeren en discussiëren is er nu data beschikbaar om de voorspellende waarde van het docentadvies daadwerkelijk te onderzoeken. Zo is nu de huidige plaatsing in het derde schooljaar bekend van de toenmalige groep 8-leerlingen. Anders dan de Feron et al. (2015) studie weten we niet alleen de plaatsing in het derde leerjaar, maar ook wat docenten geadviseerd hebben in 2014-2015 voorafgaand aan de toetsafname. Specifiek richten wij ons in dit paper op de volgende vier vragen:

- (1) Was er een (systematische) discrepantie tussen het docentadvies en het toetsadvies van de Centrale eindtoets in 2014-2015 voor dit cohort leerlingen?
- (2) Volgen deze leerlingen nu onderwijs op het niveau dat de docent en/of de Centrale eindtoets adviseerde?
- (3) Hoe vaak zijn leerlingen geswitcht tussen vo-niveaus, en zijn deze switches te verklaren vanuit het docent- en/of Centrale eindtoetsadvies?
- (4) Zouden de leerlingen baat hebben gehad bij een verplichte in plaats van optionele bijstelling van het docentadvies wanneer het Centrale eindtoetsadvies hoger uitviel?

Met behulp van longitudinale gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zullen we deze vragen beantwoorden. Omwille van de leesbaarheid hebben we allerlei technische zaken naar vier online appendices verplaatst die via het open science framework zijn te raadplegen (zie <https://osf.io/pgnk5/>).

OMSCHRIJVING VAN DE DATA

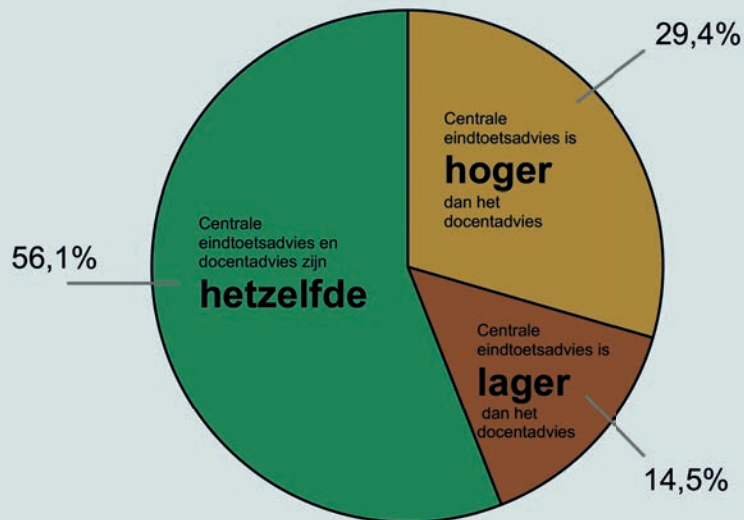
Voor onze analyses maakten we gebruik van de Centrale eindtoets-resultaten, docentadviezen en gegevens over plaatsing in het vo van 119.751 leerlingen, opgenomen in het databestand van het CBS.² Appendix A bevat een gedetailleerde omschrijving van de totstandkoming en beschikbaarheid van de data. Het docentadvies betreft het advies die de groep 8-docent bij de Centrale eindtoets op het formulier heeft ingevuld. Dit kan een enkelvoudig (vmbo, havo of vwo) of een meervoudig (vmbo-havo, havo-vwo) advies zijn. Zie Appendix A voor een definitie van deze soorten adviezen en de verwerking hiervan in de analyses.

Met betrekking tot de plaatsing kiezen wij ervoor de vier verschillende vmbo-niveaus (bb, bbkb, kb en gt) te combineren onder de noemer 'vmbo'. Wij kiezen hiervoor omdat de doorstroom binnen het vmbo doorgaans gemakkelijker verloopt dan de doorstroom tussen het vmbo en de havo (Onderwijsraad, 2018) en de havo en het vwo (Exalto et al., 2019). Het onderscheid tussen de diverse vmbo-niveaus is daarmee minder bepalend voor de verdere schoolcarrière van de leerling dan het onderscheid vmbo-havo-vwo.

Na de wetswijziging van 2014-2015 is de afname van de toets naar achteren verplaatst, waardoor de docent zijn of haar advies formuleert voor het toetsmoment

² Deze data werd aan ons beschikbaar gesteld onder strikte voorwaarden gericht op het beschermen van individuele persoonsgegevens.

FIGUUR 1

Percentage van de 119.751 leerlingen waarbij het Centrale eindtoets- en docentadvies in schooljaar 2014/2015 hetzelfde waren (groen), het Centrale eindtoets-advies ten minste een half niveau hoger lag dan het docentadvies (geel) en het Centrale eindtoets-advies ten minste een half niveau lager lag dan het docentadvies (bruin).

1. DISCREPANTIE CENTRALE EINDTOETS- EN DOCENTADVIES

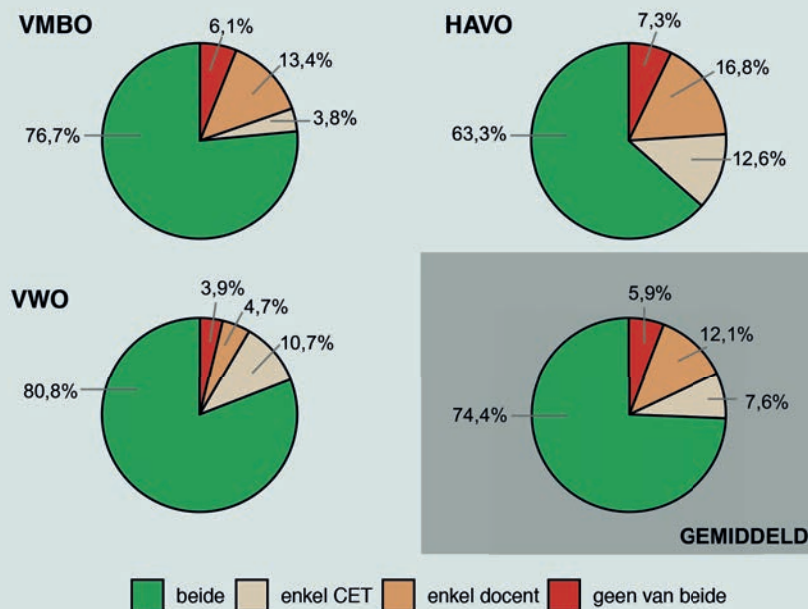
Is er een systematische discrepantie tussen het docentadvies en het Centrale eindtoets-advies in schooljaar 2014-2015? Wanneer we een grof onderscheid maken tussen vmbo-, vmbo/havo-, havo-, havo/vwo- en vwo-adviezen, dan blijkt dat docentadvies en Centrale eindtoets-advies exact matchten voor 56,1% van de 119.751 onderzochte leerlingen (zie figuur 1). Voor 29,4% van de onderzochte leerlingen viel het Centrale eindtoets-advies ten minste een half niveau hoger uit dan het docentadvies. Een 'half niveau' verschil betekent hier dat docent, Centrale eindtoets (of beide) een meervoudig advies gaven en de docent- en Centrale eindtoets adviezen gedeeltelijk overlappen. Een voorbeeld is een havo docentadvies en een havo-vwo Centrale eindtoets-advies. Voor slechts 14,5% van de leerlingen lag het docentadvies ten minste een half niveau hoger. Als we strenger zijn en óók eisen dat docent en Centrale eindtoets precies hetzelfde vmbo-advies geven (bb, bbkb, kb en gt), dan zakt het percentage overeenstemming van 56,1% naar 37,6% – zie Appendix B voor extra informatie hierover (te raadplegen via <https://osf.io/pgnk5/>).

Als we kijken naar het soort adviezen, dan valt op dat docenten in schooljaar 2014-2015 minder snel geneigd waren een meervoudig advies (vmbo-havo, havo-vwo) te geven dan de Centrale eindtoets. Waar de Centrale eindtoets bijvoorbeeld 16.566 leerlingen (13,8%) van een vmbo-havo advies voorzag, gaven docenten een dergelijk advies slechts aan 10.576 leerlingen (8,8%). En waar de Centrale eindtoets 22.756 leerlingen havo-vwo adviseerde (19,0%), bleef dit aantal steken op 11.159 leerlingen (9,3%) met een havo-vwo docentadvies. Verder valt op dat de Centrale eindtoets relatief vaak in een vwo-advies resulteerde (24.297 leerlingen (20,3%) ten opzichte van 23.037 (19,2%) met een vwo- docentadvies).

2. DE OVEREENSTEMMING VAN DE HUIDIGE PLAATSIING MET DOCENT- EN CENTRALE EINDTOETS-ADVIES

Uit de voorgaande sectie bleek dat het Centrale eindtoets-advies en het docentadvies zeker niet altijd hetzelfde waren. Dit roept de vraag op: matcht, achteraf gezien, het Centrale eindtoets-advies of het docentadvies beter met de huidige plaatsing binnen het vo? Wij geven antwoord op deze vraag

FIGUUR 2

De cirkeldiagrammen tonen hoeveel procent van de leerlingen in 2017-2018 onderwijs volgen 'overeenstemmend' met hun docent- en/of Centrale eindtoetsadvies (overeenstemmend is wanneer het advies en de plaatsing exact overeenkomen of overlappen). Er is een apart cirkeldiagram voor leerlingen die in 2017-2018 staan ingeschreven binnen het vmbo, de havo of het vwo.

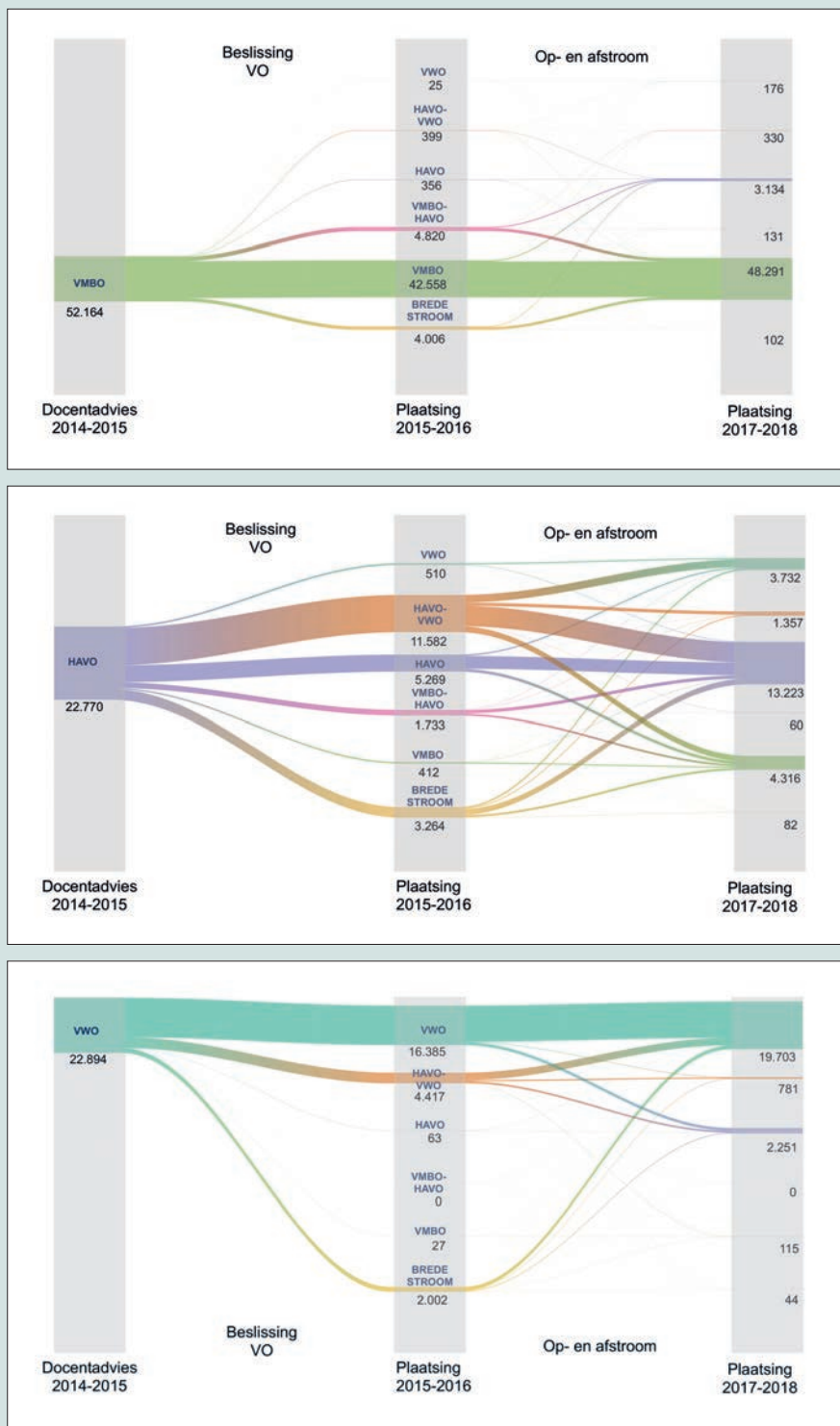
door te kijken naar de voorspellende waarde van de Centrale eindtoets en het docentadvies voor de plaatsing van leerlingen drie jaar later. De keuze voor het derde leerjaar van het vo is bewust: de leerling kan vaak binnen de eerste twee jaar nog relatief eenvoudig van niveau switchen.

2.1. MATCH MET DOCENT- ÉN CENTRALE EINDTOETS-ADVIES Driekwart van de leerlingen in 2017-2018 is geplaatst in overeenstemming met zowel het docentadvies als de uitslag van de Centrale eindtoets (zie 'Gemiddeld', figuur 2). Havo-leerlingen zijn relatief het minst in overeenstemming met zowel de docent als de Centrale eindtoets geplaatst. Dit komt niet als een totale verrassing. Bij een niet-match op de havo kan er sprake zijn van onder- én overschatting door docent en Centrale eindtoets. Bij vmbo- en vwo-leerlingen, daarentegen, kan er respectievelijk enkel sprake zijn van

over- of onderschatting. Het percentage 'overeenstemming met docent en toets' ligt het hoogst bij het vwo.

2.2. MATCH MET DOCENT- ÓF CENTRALE EINDTOETS-ADVIES Wanneer Centrale eindtoets- en docentadvies niet overlappen in 2014-2015, is de leerling in 2017-2018 gemiddeld gezien in meer gevallen geplaatst in overeenstemming met het docentadvies dan het Centrale eindtoets-advies (zie 'Gemiddeld', figuur 2). De voorspellende waarde van het docentadvies is met name beter voor leerlingen op het vmbo: 13,4% is enkel geplaatst in overeenstemming met het docentadvies ten opzichte van 3,8% in overeenstemming met enkel het Centrale eindtoets-advies. Op de havo liggen de percentages 'enkel in overeenstemming met docent' en 'enkel in overeenstemming met de Centrale eindtoets' dichter bij elkaar. Op het vwo is het juist de Centrale eindtoets die vaker

FIGUUR 3

Voor alle leerlingen met respectievelijk een vmbo, havo- of vwo-docentadvies is te zien hoe het plaatsingsproces in het vo eruit zag (lijnen tussen docentadvies en initiële plaatsing) en hoe vaak leerlingen geswitcht zijn naar een ander niveau (lijnen tussen initiële plaatsing in 2015-2016 en plaatsing in 2017-2018). Merk op dat sommige lijnen ontbreken in verband met onthullingsrisico's.

Het percentage 'overeenstemming met docent en toets' ligt het hoogst bij het vwo

gelijk kreeg: 10,7% van de leerlingen is hier enkel in overeenstemming geplaatst met de Centrale eindtoets tegenover 4,7% in overeenstemming met de docent.

3. SWITCH-GEDRAG VAN LEERLINGEN

Figuur 3 laat voor leerlingen met een vmbo-, havo- en vwo-docentadvies zien wat hun initiële plaatsing was in het vo in 2015-2016 en waar ze in 2017-2018 terecht zijn gekomen. Een gedetailleerdere versie van figuur 3 is te vinden in Appendix C (te raadplegen via <https://osf.io/pgnk5/>), evenals een versie voor leerlingen met een vmbo-havo en havo-vwo docentadvies. Hieronder bespreken we het verschil tussen het docentadvies en de initiële plaatsing (linkerkant figuur 3) het switch-gedrag van leerlingen tussen initiële en uiteindelijke plaatsing (rechterkant figuur 3) en of dit switch-gedrag verklaard kan worden vanuit docent- en Centrale eindtoetsadvies.

3.1. VERSCHIL DOCENTADVIES EN INITIËLE PLAATSING

Vo-scholen hoeven leerlingen niet in perfecte overeenstemming met het docentadvies te plaatsen. Ouders en leerlingen zelf spelen bijvoorbeeld een belangrijke rol in de uiteindelijke keuze van schooltype. Ook zijn er scholen die een zogenaamde 'brede stroom' aanbieden, waar alle niveaus

van voortgezet onderwijs bij elkaar in de klas komen. In figuur 3 valt op dat leerlingen met een vmbo- of vwo-advies in 2015-2016 relatief vaak in een vmbo- of vwo-klas gestart zijn. Leerlingen met een havo-docentadvies, daarentegen, kwamen slechts in een kwart van de gevallen in een havo-brugklas terecht. Deze leerlingen startten veel vaker in een havo-vwo brugklas en maakten relatief vaak gebruik van een 'brede stroom'-klas.

3.2. VERSCHIL INITIËLE PLAATSING EN PLAATSING IN

LEERJAAR 3 Voor leerlingen met een vmbo-advies en vwo-docentadvies is sprake van een relatief hoge mate van stabiliteit (figuur 3): ze starten en eindigen vaak op respectievelijk het vmbo en het vwo. Leerlingen met een havo-docentadvies zijn mobieler en stromen vaker op- (switch naar ten minste een half niveau hoger) en af (switch naar ten minste een half niveau lager). Opvallend is bijvoorbeeld de behoorlijke afstroom van havisten naar het vmbo. Over het algemeen geldt dat leerlingen met eenzelfde docentadvies relatief vaker op- en afstromen wanneer zij gestart zijn in een brede brugklas of een combinatieklas.

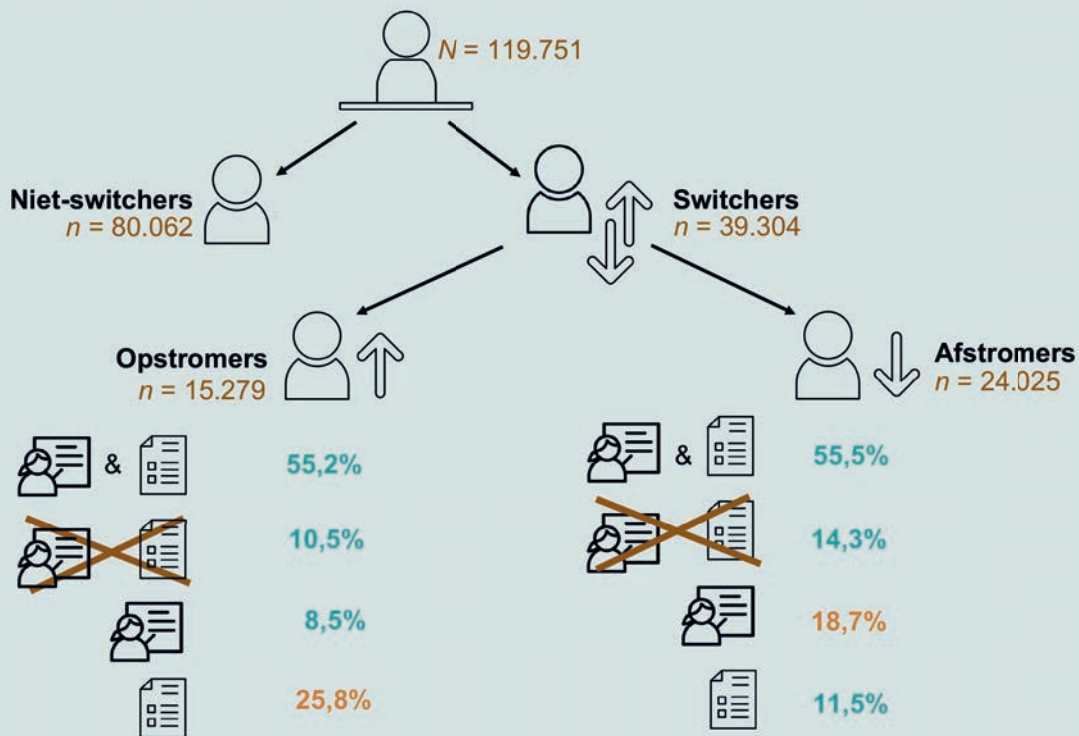
3.3. SWITCH-GEDRAG EN DE RELATIE MET DOCENT- EN CENTRALE EINDTOETSADVIES

Er kunnen verschillende redenen zijn waarom leerlingen switchen. Een switch kan bijvoorbeeld verplicht zijn, omdat het brugklatype niet meer wordt aangeboden in het derde leerjaar van het vo. Denk bijvoorbeeld aan een switch van vmbo-havo brugklas naar havo. Het kan ook zijn dat het oorspronkelijke advies van de docent- en/of de Centrale eindtoets accuraat was, maar de initiële plaatsing in het vo hier niet (perfect) op aansloot (zie sectie 3.1). Ten slotte kunnen er allerlei, door de docent en Centrale eindtoets, onvoorziene omstandigheden zijn waarom een leerling op- of afstroomt. Figuur 4 vat het switch-gedrag van de 119.751 leerlingen samen. Te zien is dat 39.304 leerlingen (32,8% van het totaal aantal leerlingen) zijn geswitcht tussen 2015-2016 en 2017-2018. Van deze 39.304 leerlingen zijn 15.279 leerlingen opgestroomd (38,9% van alle switchers) en 24.025 leerlingen (61,1% van alle switchers) afgestroomd.

In ruim de helft van alle gevallen is de switch in overeenstemming met het docent- én het Centrale eindtoetsadvies; 55,2% bij opstroomers en 55,5% bij afstroomers ('overeenstemming' betekent dat er in ieder geval overlap is met het advies). Wanneer docent- en Centrale eindtoetsadvies niet overlappen, voorspelt de Centrale eindtoets de uiteindelijke plaatsing van opstroomers beter dan de docent. Ruim een kwart (25,8%)

De voorspellende waarde van het docentadvies is met name beter voor leerlingen op het vmbo

FIGUUR 4 *

Schematisch overzicht van het switch-gedrag van leerlingen en hoeveel procent van dit switch-gedrag te verklaren is vanuit het oorspronkelijke docent- en Centrale eindtoetsadvies.

* De icoontjes in Figuur 4 zijn ontwikkeld door 'the Noun project': <https://thenounproject.com/>. De poppetjes met pijltjes zijn (een aanpassing van) het werk van studiographic: <https://thenounproject.com/studiographic13/>. Het icoontje voor docent is ontwikkeld door iconsmind.com en het icoontje voor de toets is ontwikkeld door Made by Made.

van de opstomers switcht namelijk naar een niveau dat enkel matcht met het Centrale eindtoetsadvies. Minder dan 10% stroomt op naar een niveau dat enkel de docent voorspelde. Bij de afstromers is het juist de docent die de uiteindelijke plaatsing (iets) beter voorspelt. Voor hen geldt dat bijna een kwart (18,7%) switcht naar een niveau wat enkel geadviseerd werd door de docent; 11,5% van de afstroom werd enkel voorzien door de Centrale eindtoets.

4. BIJSTELLING NA HOGERE CENTRALE EINDTOETS-UITSLAG

Al eerder merkten we op dat weinig scholen na een hogere Centrale eindtoets-uitslag het docentadvies naar boven

bijstelden. Nu we weten dat ruim een kwart van de opstomers (zie sectie 3.3) switcht naar het hogere, door de Centrale eindtoets geadviseerde niveau, is de vraag of deze geringe bijstelling terecht is geweest. In deze sectie stellen we onszelf daarom de hypothetische vraag: zou een verplichte bijstelling van het originele advies goed zijn geweest of niet? Deze vraag beantwoorden we door te kijken naar de plaatsingspercentages in 2017-2018; de percentages leerlingen die met een bepaald docent- en Centrale eindtoetsadvies in 2017-2018 op het vmbo, de havo en het vwo terecht zijn gekomen.

We kijken bijvoorbeeld naar de 37.332 leerlingen met een eenduidig vmbo-advies. 'Eenduidig' betekent hier zowel een vmbo-advies van de docent als Centrale eindtoets. Slechts

Leerlingen met eenzelfde docentadvies stromen relatief vaker op en af wanneer zij gestart zijn in een brede brugklas of een combinatieklas

2,1% van de leerlingen met een eenduidig vmbo-advies volgt in 2017-2018 onderwijs op havo-niveau. We kijken ook naar de 8.710 leerlingen met een vmbo docentadvies en een vmbo-havo Centrale eindtoetsadvies. Binnen deze groep met leerlingen volgt 10,1% drie jaar later onderwijs op havo-niveau. Het verschil tussen de percentages 2,1% (eenduidig vmbo-advies) en 10,1% (vmbo docentadvies, vmbo-havo Centrale eindtoetsadvies) is interessant. Dit verschil vertelt ons dat de kans op havo-plaatsing in 2017-2018 groter was bij een vmbo-havo Centrale eindtoetsadvies dan bij een vmbo Centrale eindtoetsadvies. Voor sommige leerlingen met een vmbo docentadvies en een vmbo-havo Centrale eindtoetsadvies was een bijstelling naar een vmbo-havo docentadvies dus gepast geweest. Op eenzelfde manier hebben we gekeken naar de plaatsingspercentages van leerlingen met elke andere combinatie van docent- en hoger Centrale eindtoetsadvies. Net als hierboven hebben we deze plaatsingspercentages vergeleken met die van leerlingen met een eenduidig vmbo-, havo- en vwo-advies. Al deze vergelijkingen staan gedetailleerd beschreven in Appendix D (te raadplegen via <https://osf.io/pgnk5/>).

Hieronder bespreken we de belangrijkste conclusies uit deze vergelijkingen en geven we enkele voorbeelden. We verdelen de leerlingen met een hogere Centrale eindtoetsuitslag daarbij in twee groepen: (1) leerlingen waarbij het docent- en Centrale eindtoetsadvies overlappen (sectie 4.1) en (2) leerlingen waarbij het docent- en Centrale eindtoetsadvies niet overlappen (sectie 4.2). Die eerste groep beslaat bijna driekwart van alle leerlingen met een hoger Centrale eindtoetsadvies.

4.1. OVERLAP DOCENT- EN CENTRALE EINDTOETSADVIES

Overlap tussen docent- en Centrale eindtoetsadvies ontstaat als één van de twee adviezen een meervoudig advies betreft. Een voorbeeld is een havo-vwo docentadvies en een vwo Centrale eindtoetsadvies, of een havo docentadvies en een havo-vwo Centrale eindtoetsadvies. Wanneer het docentadvies een meervoudig advies betreft, switchen relatief veel

leerlingen naar het niveau dat *niet* overeenkomt met het enkelvoudige Centrale eindtoetsadvies. In het voorbeeld met een havo-vwo docentadvies en vwo Centrale eindtoetsadvies, bijvoorbeeld, eindigt in 2017-2018 30,0% op de havo. Ter vergelijking: onder leerlingen met een eenduidig vwo-advies ligt dit percentage veel lager (6,4%). Wanneer het Centrale eindtoetsadvies een meervoudig advies betreft, geldt dat relatief veel leerlingen switchen naar het niveau dat *niet* overeenkomt met het enkelvoudige docentadvies. Bij een havo docentadvies en een havo-vwo Centrale eindtoetsadvies, gaat 19,2% bijvoorbeeld alsnog naar het vwo. Dit percentage ligt bijna twee keer zo hoog als het percentage leerlingen met een eenduidig havo-advies dat op het vwo terechtkomt (10,1%). Het lijkt op basis van deze twee voorbeelden (en de voorbeelden in de online Appendix D) daarom gepast te kiezen voor het meervoudige docent- of Centrale eindtoetsadvies.

4.2. GEEN OVERLAP DOCENT- EN CENTRALE EINDTOETSADVIES

Het ontbreken van overlap tussen docent- en Centrale eindtoetsadvies komt met name voor als zowel docentadvies als Centrale eindtoetsadvies enkelvoudig zijn. Een voorbeeld is een havo docentadvies en een vwo Centrale eindtoetsadvies. In deze gevallen ligt het percentage opstromers naar het hogere, door de Centrale eindtoets geadviseerde niveau relatief hoog. In het voorbeeld met een havo docentadvies en een vwo Centrale eindtoetsadvies gaat bijvoorbeeld 36,9% van deze leerlingen alsnog naar het vwo. Dit percentage ligt vele malen hoger dan het percentage vwo'ers onder de groep leerlingen met een eenduidig havo-advies (10,1%).

Andere combinaties van enkelvoudige docent- en Centrale eindtoetsadviezen laten een soortgelijk patroon zien. Ondanks dat leerlingen nog steeds het vaakst in overeenstemming met het docentadvies zijn geplaatst in 2017-2018, zijn er dus ook relatief veel leerlingen die hun Centrale eindtoetsadvies geheel of gedeeltelijk 'waar' maken. Het meewegen van het Centrale eindtoetsadvies lijkt daarom

in deze gevallen aan te raden. Zo was in het voorbeeld van een havo docentadvies en vwo Centrale eindtoetsadvies een havo-vwo docentadvies mogelijk een geschikte bijstelling geweest.

CONCLUSIE

In schooljaar 2014-2015 ging een controversiële wetswijziging in: niet de Centrale eindtoets maar het advies van de groep 8-docent werd leidend in de plaatsing van leerlingen in het voortgezet onderwijs. In dit artikel keken wij – met behulp van door het CBS verzamelde data – hoe het de groep 8-leerlingen uit 2014-2015 is vergaan. Hieronder beantwoorden we samenvattend de vier in de inleiding gestelde vragen.

1. Was er een (systematische) discrepantie tussen het docentadvies en de Centrale eindtoets in 2014-2015?

Ondanks de gedeeltelijke overlap tussen docent- en Centrale eindtoetsadvies bleek in 2014-2015 inderdaad sprake van een systematische discrepantie. Zo bleek het Centrale eindtoetsadvies vaker hoger te liggen en ook vaker een meervoudig advies te zijn; een combinatie van twee nabijgelegen onderwijsniveaus.

2. Volgen leerlingen met een verschillend toets- en docentadvies nu meer het onderwijs op het niveau dat de docent of de Centrale eindtoets adviseerde?

Het overgrote deel van de leerlingen volgt drie jaar later onderwijs op een niveau dat overeenstemt met zowel het initiële docent- als het Centrale eindtoetsadvies. Wanneer dit niet het geval was, dan waren leerlingen met name vaker in overeenstemming geplaatst met het docentadvies op het vmbo. Op het vwo waren leerlingen juist vaker in overeenstemming geplaatst met het Centrale eindtoetsadvies. Bij de havo waren leerlingen ook vaker in overeenstemming met de docent geplaatst, maar lagen de percentages voor docent en de Centrale eindtoets dicht bij elkaar.

3. Hoe vaak zijn leerlingen geswitcht tussen vo-niveaus, en zijn deze switches te verklaren vanuit het docent- en/of Centrale eindtoetsadvies?

Vooraf leerlingen met een havo-docentadvies bleken relatief vaak te switchen van onderwijsniveau tussen leerjaar 1 en leerjaar 3 van het voortgezet onderwijs. Maar ook binnen de groep leerlingen met een vmbo- of vwo-advies kwam enige migratie voor. Opstroomers switchten daarbij relatief vaker naar een niveau dat in overeenstemming was met hun oorspronkelijke Centrale eindtoetsadvies. Afstroomers, aan de

andere kant, switchten relatief vaker naar een niveau dat in overeenstemming was met hun oorspronkelijke docentadvies.

4. Zouden leerlingen baat hebben gehad bij een bijstelling van het docentadvies wanneer het Centrale eindtoetsadvies hoger uitviel?

Over het algemeen geldt dat het voordelig lijkt om de informatie van docent en Centrale eindtoets te combineren in een meervoudig advies dat ofwel beide enkelvoudige adviezen behelst, ofwel overeenkomt met het meervoudige advies van de docent of de Centrale eindtoets.

DISCUSSIE

De resultaten uit de voorgaande secties dienen enigszins in perspectief geplaatst te worden. Zo kijken wij in het huidige artikel naar de voorspellende waarde van het Centrale eindtoets- en docentadvies voor plaatsing drie jaar later. Dit geeft weliswaar een indicatie van de (meer)waarde van beide adviezen, maar geeft geen perfect antwoord op de vraag welk advies nu accurater is. Zo spelen in de schoolloopbaan in het vo allerlei onvoorziene factoren een rol die het daadwerkelijke studiesucces bepalen ('Onder advisering in beeld', Inspectie van het Onderwijs, 2007), door de (gebrekige of bevorderlijke) kwaliteit van het onderwijs of ontwikkelingen in de levensloop van de adolescent.

Een voorbeeld van effecten op schoolniveau is dat het de leerling soms wordt bemoeilijkt om op- of af te stromen doordat veel scholengemeenschappen geen meerjarige brede brugperiodes meer hanteren en er een steeds sterkere scheiding van schoollocaties zichtbaar is voor vmbo, havo en vwo (Van De Werfhorst, Elffers & Karsten, 2015). Een verschil tussen initiële plaatsing en uiteindelijke plaatsing in het vo kan volgens de Inspectie van het Onderwijs ook te wijten zijn aan verschillen in pedagogisch-didactische aanpak tussen het po en vo (Inspectie van het Onderwijs, 2007; zie ook Korpershoek et al., 2016).

Verder verschillen docent- en Centrale eindtoetsadvies in het gebruik van categorieën voor de gegeven adviezen. Van de docenten krijgen leerlingen in 2014-2015 minder vaak een meervoudig advies dan van de Centrale eindtoets. Deze beperkte meervoudige advisering kan verschillende redenen hebben gehad. Zo konden docenten na de invoering van de wet Eindtoetsing po maximaal twee leerwegen adviseren, waar dit voorheen onbegrensd was. Het idee was scholen te stimuleren een weloverwogen en gericht advies te geven, maar mogelijk heeft dit ook tot een voorkeur voor enkel-

voudige adviezen geleid (zie Kamerbrief 'Tussenevaluatie wet eindtoetsing PO, 26 januari 2016). Daarnaast bleken er in veel regio's afspraken te zijn gemaakt tussen po- en vo-scholen om uitsluitend of bij voorkeur enkelvoudig te adviseren.

Een voorbeeld van ontwikkelingen op leerlingniveau is dat de leerling zich kan aanpassen aan zijn leeromgeving bij een te lage inschatting, waardoor hij niet switcht naar het niveau waar hij eigenlijk beter op zijn plek zit. Zo wordt een te laag advies soms een *self-fulfilling prophecy*.

Ten slotte is het belangrijk te benadrukken dat onze resultaten zijn gebaseerd op één cohort leerlingen. Onze conclusies gelden dus voor de leerlingen die in 2014-2015 hun docent- en Centrale eindtoetsadvies kregen. Eventuele verschillen met eerdere en latere cohorts zijn niet onderzocht.

PRAKTISCHE IMPLICATIES Ondanks de bovengenoemde limitaties geeft het huidige artikel een duidelijke indicatie dat docent- en Centrale eindtoetsadvies ieder zijn eigen voordelen hebben. Het antwoord op de vraag 'wie weet het beter, de docent of de Centrale eindtoets?' – de titel van dit artikel – is dus dat niet één van de twee altijd superieur is aan de ander. De docent blijkt de plaatsing van met name vmbo-leerlingen en in mindere mate havo-leerlingen goed te voorspellen, terwijl de Centrale eindtoets beter voorspelt welke leerlingen op het vwo eindigen. En waar de opstroomers met name switchen naar een niveau in 2017-2018 dat aansluit bij het Centrale eindtoetsadvies, switchen afstroomers in 2017-2018 met name in de richting van het docentadvies.

Om optimaal gebruik te maken van beide adviezen, stellen wij daarom voor het docentadvies en Centrale eindtoetsadvies te combineren. Zo worden leerlingen niet afgerekend op een enkel toetsresultaat, maar zijn zij ook niet te sterk afhankelijk van het oordeel van een docent. Een praktische oplossing is het stimuleren van meervoudige adviezen die docentadvies én Centrale eindtoetsadvies behelsen. Het idee om het Centrale eindtoetsadvies mee te wegen in het docentadvies én om vaker te richten op meervoudige adviezen, sluit aan bij het sectoraal standpunt geformuleerd door de po-raad (po-raad, 2018). Ook past het bij de ontwikkeling dat met ingang van dit schooljaar de Centrale eindtoets enkel in meervoudige adviezen resulteert³ (met één uitzondering: het enkelvoudige vwo-advies).

Merk op dat onze resultaten niet één op één overgenomen dienen te worden in de advisering van leerlingen. Globaal is het bijvoorbeeld het geval dat de Centrale eindtoets beter voorspelt welke leerlingen op het vwo terecht komen. Dit betekent echter niet dat elk vwo-advies van de Centrale eindtoets klakkeloos overgenomen dient te worden. Hetzelfde geldt voor docentadviezen: niet elk vmbo-advies is terecht. Advisering is en blijft immers maatwerk en moet in een breder perspectief worden beschouwd.

Al met al is onze boodschap niet te kiezen voor óf de docent óf de Centrale eindtoets, maar voor iedere leerling te zoeken naar de optimale combinatie van beide. Hoe zo'n optimale combinatie er precies uit ziet, kan vervolgonderzoek uitwijzen.

OVER DE AUTEURS

Kimberley Lek doet met een nwo-onderzoekstalent beurs promotieonderzoek aan de Universiteit Utrecht, bij de afdeling Methoden en Statistiek. De titel van dit project is 'How to hedge our bets in educational testing: combining test results with teacher expertise'. Het huidige artikel is een aanzet om te laten zien waarom het combineren van beide bronnen essentieel is. In een andere publicatie laat ze zien hoe docenten met een online app hun inschatting over leerlingen kunnen visualiseren (Lek & Van de Schoot, 2018). Rens van de Schoot is hoogleraar aan de Universiteit Utrecht, afdeling Methoden en Statistiek. Hij werkt op een vidi-beurs van nwo waarvoor hij met zijn team werkt aan Bayesiaanse methoden om expertkennis, bijvoorbeeld van docenten, te koppelen aan geobserveerde data, zoals de score op de Centrale eindtoets. Ook is hij lid van de Jonge Akademie van de KNAW alwaar hij aan projecten werkt voor een meer open en transparante wetenschap. Correspondentie aangaande dit artikel met Rens van de Schoot: A.G.J.vandeSchoot@uu.nl.

3 Zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toelating-middelbare-school/vraag-en-antwoord/adviezen-in-groep-8>.

Summary

THE TRANSITION FROM PRIMARY TO SECONDARY EDUCATION: WHO KNOWS BEST, THE TEACHER OR THE TEST?

K. LEK & R. VAN DE SCHOOT

Before 2014, the end of primary school test (EPST) played an important role in the transition from primary to secondary

education in the Netherlands. Since 2014, teacher advice has become leading in this transition, decreasing the influence of the EPST. This decreasing influence of the EPST led to a heated debate amongst scientists and the general public, which still continues today. Using longitudinal data from the 2014 school leavers, we investigated whether the

teacher or the EPST more accurately predicted the current placement of these pupils. We concluded that the EPST more accurately predicted the placement of pupils in the higher segments of secondary education, whereas the teacher was more accurate for the pupils in the lower and – to a lesser extent – middle segments of secondary education.

Literatuur

- Exalto, R., Sipkens, D., Klein, T. & Kooij, D. (2019). *Terecht overstaprecht?* Doorstroom havo-vwo. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/01/10/terecht-overstaprecht-doorstroom-havo-vwo>.
- Feron, E., Schils, T., & Ter Weel, B. (2015). *Does the teacher beat the test?* The additional value of teacher assessment in predicting student ability. Geraadpleegd van <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/cpb-discussion-paper-300-does-teacher-beat-test.pdf>.
- Inspectie van het Onderwijs (2007). *Onderadvisering in beeld*. Geraadpleegd van <http://tinyurl.com/y4xefow8>
- Inspectie van het Onderwijs (2018). *De Staat van het Onderwijs 2016-2017*. Geraadpleegd van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2018/04/11/rapport-de-staat-van-het-onderwijs>.
- Kamerman, S. & Vasterman, J. (2015, 30 maart). De leerkracht weet het vaak écht beter dan de Cito-toets. NRC.next. Geraadpleegd van <http://tinyurl.com/y549mbxe>
- Korpershoek, H., Beijer, C., Spithoff, M., Naaijer, H. M., Timmermans, A. C. et al. (2016). *Overgangen en aansluitingen in het onderwijs. Deelrapportage 1: reviewstudie naar de po-vo en de vmbo-mbo overgang*. Geraadpleegd van <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2016/03/Eindrapport-405-14-402-project-1-Reviewstudie-naar-de-po-vo-en-de-vmbo-mbo-overgang.pdf>.
- Lek, K. & Van De Schoot, R. (2018). Development and Evaluation of a Digital Expert Elicitation Method Aimed at fostering Elementary School Teachers' Diagnostic Competence. *Frontiers in Education*, 3, 82. doi:10.3389/educ.2018.00082
- Niessen, S. & Meijer, R. (2016, 15 april). De leerkracht is geen meetinstrument. NRC.next. Geraadpleegd van <http://tinyurl.com/y5orrwom>
- Onderwijsraad (2018). *Advies gelijke kans op doorstroom vmbo-havo*. Geraadpleegd van <https://www.onderwijsraad.nl/upload/documents/publicaties/volledig/Advies-doorstroom-vmbo-havo.pdf>.
- Oomens, M., Scholten, F., & Luyten, H. (2016). *Evaluatie Wet Eindtoetsing PO, tussenrapportage*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/01/27/tussenrapportage-evaluatie-wet-eindtoetsing-po>.
- PO-Raad (2018). *Overgang PO-VO: Sectoraal standpunt*. Geraadpleegd van <http://tinyurl.com/yxjkc8d>
- Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2014). *Toetsbesluit PO*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2014/01/20/toetsbesluit-po>.
- Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2015). *Overgang van primair naar voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd van <http://rijksoverheid.archiefweb.eu/#archive>.
- Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2015). *Eerste inzichten Wet Eindtoetsing PO*. Geraadpleegd van <http://rijksoverheid.archiefweb.eu/#archive>.
- Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2016). *Eerste inzichten inzake de wet Eindtoetsing Primair Onderwijs*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/03/01/kamerbrief-over-de-eerste-inzichten-inzake-de-wet-eindtoetsing-primair-onderwijs>.
- Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017). *Tussen-evaluatie Wet Eindtoetsing PO*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/01/27/kamerbrief-over-tussenevaluatie-wet-eindtoetsing-po>.
- Timmermans, A., Kuyper, H. & Van Der Werf, G. (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen: Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering*. Gronings Instituut voor Onderzoek van het Onderwijs (GION), ISBN 978-90-6690-523-8.
- Van De Werfhorst, H., Elfers, L., & Karsten, S. (2015). *Onderwijsstelsels vergeleken: Leren, werken en burgerschap*. Geraadpleegd van <http://tinyurl.com/y25up4t2>
- Van Spijker, F., Van der Houwer, K. & Van Gaalen, R. (2017). Invloed ouderlijk opleidingsniveau reikt tot ver in het voortgezet onderwijs. *ESB Onderwijs en Wetenschap*, 102, 234-236.

Heel Holland Coacht

Nu verandert er langzaam iets

Door Menna Laura Meijer, Mind Film Office

Documentaire. Nederland 2018

Recensent: Geertje Kindermans

De ene helft van Nederland coacht de andere helft, wordt wel eens gezegd. Zo erg zal het niet zijn, maar er wordt wat afgecoacht in Nederland. In haar documentaire *Nu verandert er langzaam iets* laat documentairemaker Menna Laura Meijer dit zien. Het is een registratie van de uiteenlopende coachingssessies, waarbij de camera op een vaste plek staat en toont wat er gebeurt, zonder interviews of *voice over*. We zien de klassieke vormen voorbij komen: twee mensen met elkaar in gesprek en een trainer die voor een groep deelnemers staat. Er komen ook specifiekere vormen van training voorbij, zoals een agressietraining voor handhavers van een gemeente of lessen in geluk aan basisschoolleerlingen.

Er zijn scènes die zonder nadere introductie of duiding vooral op de lachspieren werken. Zo zien we in de openingsscène een varkensstal, waar onder warmhoudlampen zeugen liggen te rusten in het stro. Bij nadere beschouwing blijken er ook mensen tussen te liggen. Een fragment later zien we hoe deze deelnemers de varkens beginnen te aaien en hoe een coach een man bijstaat. 'Ga maar tegen haar aanzitten. Leg je handen op haar lijf. Alleen voelen. Hoor je die zucht? Dit vindt ze fijn.'

Of neem de coach die met twee aanstaande vaders rond tafel zit. De vaders-in-spe mogen een fotokaart uitkiezen om aan te geven wat ze straks aan hun kind willen meegeven. Voor hij naar de tafel met foto's kijkt, vraagt een deelnemer: 'Ik wil een hoe-vraagstellen: mag je ook twee kaarten pakken?' Daarna bekijken ze een filmpje van een bevalling waarbij de camera op het gezicht van de toekomstige vader

gericht is. Wat is het doel daarvan? En waarom moeten deze mannen, die toch al dicht bij hun gevoel lijken te zitten, hierbij gecoacht worden?

We zien personeel van Ziggo een training ondergaan. In een scène moeten ze zich bij een onwillige klant naar binnen praten. Het nut daarvan is duidelijk. Dat is anders voor de sessie waarin diezelfde medewerkers meditatiestraining krijgen. Ze liggen op matjes. 'Laat het verdriet maar hier!' roept de trainer terwijl hij een van de mannen stevig bij zijn benen pakt. 'Ik kies voor vreugde! Ik kies voor plezier!' Er wordt veel gesteund, er klinken kreten: 'Aaaah'. Alsof we rechtstreeks een aflevering van de satirische reeks *30 minuten van Arjan Ederveen* zitten te kijken.

Idem voor de paardentherapie. Die therapie is *evidence based*, maar geldt dat ook voor de variant die in de film opduikt? Een deelnemer staat met paard in de paardenbak. Ze krijgt een oranje en een groene pyloon. De oranje pyloon moet ze neerzetten op de plek waar ze 'nu staat' en de groene op de plek 'waar ze naartoe wil'. Vervolgens moet ze het paard van de oranje naar de groene pyloon leiden. Zou het zo eenvoudig zijn?

Het wordt niet duidelijk wat het doel van de trainingen zijn, of dat doel bereikt wordt, wat de deelnemers er achteraf van geleerd menen te hebben en wat de wetenschap erover zegt. Desalniettemin is de documentaire onderhoudend, geestig en is het interessant om te zien wat er allemaal gebeurt op coachgebied. Maar omdat de duiding ontbreekt blijf ik achter met de vraag: wat wil de maakster eigenlijk overbrengen?

Omgaan met de dood

Dag Dood, tot later. Een verkenningssgids voor de levenden

Door: Machteld Stakelbeek (2018)

Culemborg: AnderZ, 232 p.

Recensent: Wouter Schoonman

Het boek begint met een brief van de auteur aan de Dood. Hij is de laatste tijd wat vaak langs gekomen. Ze stelt hem (?) allerlei vragen en doet verzoekjes, maar concludeert verder dat het haar tijd nog niet is. Laatste zin: 'Dag Dood. Op een dag kom je. Maar alle andere dagen niet. Tot later, Machteld.' De toon is gezet.

Vervolgens een intro. Kern is dat je je angst voor de dood kunt proberen weg te drukken, te negeren. Een zinloze manier van coping. De dood komt toch en de angst wordt alleen maar groter. Beter is het de dood 'gewoon' onder ogen te zien en de angst te overwinnen. Dit boek wil daarbij helpen. Het boek bestaat uit drie delen.

Deel een heeft vijf hoofdstukken en is een soort mini-encyclopedie met allerlei feiten, feitjes en weetjes over dood gaan. Zo is er een tabel met de frequentie van doodsoorzaken (dementie op 1, longkanker op 2), de pro's en cons van orgaandonatie, wat er precies gebeurt bij sterven, maar ook over stervensbegeleiding, de uitvaart, verlies en rouw. Een degelijk, maar wat saai overzicht waarbij de auteur gelukkig rijkelijk andere bronnen gebruikt. Ook niet heel gebruikelijke zoals bijvoorbeeld de vier (vijf) elementen aarde, water, vuur, lucht (en ether). Elk hoofdstukje eindigt met een aantal 'verkenningssvragen', die mij helaas niet tot verkenning hebben aangezet.

Het tweede deel is interessanter. Het gaat over na-de-dood. Bestaat de ziel, wat gebeurt er na de dood, hemel en hel, religies, enzovoort. Daarna volgen in drie hoofdstukken verkenningen: via de goden, via de

wetenschap en via de (persoonlijke) ervaring. Net als de rest van het boek goed geschreven, breed, boeiend, persoonlijk en humoristisch (!). Een poging om deze intrigerende vraag aan te pakken.

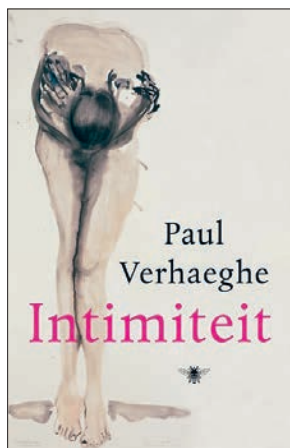
Het laatste deel bestaat uit vijf levenslessen. Praktische tips over hoe bewuster te leven met en door het besef van de eindigheid. Het einde van het boek is een mooie vondst. De auteur krijgt een geruststellende brief terug van de dood, met antwoorden op haar vragen. De cirkel is rond.

Kortom: een lezenswaardig boek. Het kan het effect hebben dat je even uit die voortdenderende trein stapt die we leven noemen. Voor mensen die het onderwerp Dood het liefst vermijden, misschien een goed moment om er wel bij stil te staan. Bovendien gebeurt het niet zo vaak dat ik tijdens het lezen van een serieus boek meerdere keren in lachen uitbarst. Het is een leuk, grafisch goed vormgegeven boek.

Ik eindig met een anoniem citaat uit het boek: 'De brug tussen leven en dood is de liefde.'

Hoe mooi is dat!

Dr. Wouter Schoonman is levenseinde-consulent, Zen-beoefenaar en lid van de redactieraad van De Psycholoog. E-mail: wouter@schoonman.net.

Laat je niet ziek maken

Intimiteit

Door Paul Verhaeghe (2018)

Amsterdam: De Bezige Bij, 336 p.

Recensent: Annemarie Huiberts

In zijn nieuwste boek *Intimiteit* maakt psychoanalyticus Paul Verhaeghe opnieuw duidelijk hoe belangrijk omgevingsfactoren zijn voor het begrijpen van ziektes. De belangrijkste intieme relatie die wij hebben – de relatie met ons eigen lichaam – hebben wij namelijk te danken aan anderen.

Zowel de omgeving waarin mensen worden geboren als de sociale omgeving waarin zij later functioneren, bepaalt volgens Verhaeghe hoe goed mensen in hun vel zitten. De eerste bron van zelfkennis zijn ouders. Als ouders systematisch bepaalde gevoelens afwijzen, treedt selectieve uitsluiting op, en weten kinderen niet precies welke gevoelens in hen leven. Zo raken zij al op jonge leeftijd vervreemd van hun lichaam. De vervreemding kan ook pas later optreden, op het moment dat de bredere omgeving, de Ander, invloed begint uit te oefenen op de intieme relatie die mensen met hun eigen lichaam hebben. Dat is wat er volgens Verhaeghe in onze samenleving vandaag de dag op grote schaal gebeurt.

Eeuwenlang was de Ander religieus geïnspireerd en kregen mensen de boodschap een deugdzaam leven te leiden. Tegenwoordig bereikt de Ander mensen vooral digitaal. Via hun beeldschermen worden mensen aangespoord om steeds meer te consumeren en steeds beter te presteren. Bij deze ideologie van het neoliberalisme worden slechts weinig vraagtekens geplaatst. Dat komt volgens Verhaeghe omdat mensen onbewust gehoorzaam zijn, een term die hij ontleent aan Adam Philipps. Overwerken wordt normaal gevonden en pijn wordt niet beschouwd als een signaal om het rustiger aan te

doen, maar als deel van het offer dat moet worden gebracht om de ideale man of vrouw te worden.

De vervreemding van het eigen lijf toont zich niet alleen aan de buitenkant – steeds meer vrouwen kiezen voor een borstvergroting, steeds meer mannen grijpen naar anabole steroïden – maar ook aan de binnenkant. Verhaeghe ziet een sterke toename in ziektes zoals burn-out, diabetes, depressie en verslaving aan pijnstillers, en schrijft deze toename toe aan maatschappelijke oorzaken. Zo maakt hij korte metten met het idee dat gezondheid alleen maar een individuele verantwoordelijkheid is, het automatische gevolg van het maken van de juiste keuzes. Ziekte is, herhaalt Verhaeghe nog maar eens, altijd een biopsychosociaal fenomeen: het resultaat van een complexe interactie tussen biologische, psychologische en sociale factoren.

Verhaeghe toont in *Intimiteit*, alweer het vijfde boek dat hij schreef voor een breed publiek, opnieuw zijn grote belezenheid. Zijn uitgebreide kennis van onder meer de psychologie, geneeskunde en filosofie weet hij te integreren tot een vloeiend betoog waarmee hij zijn lezers wil wakker schudden. 'Laat jezelf niet ziek maken!', waarschuwt Verhaeghe. 'Ruk jezelf los van je beeldscherm en besteed meer aandacht aan jezelf, en aan elkaar.'

Het is allemaal niet nieuw wat hij schrijft, maar dat is niet erg. Een belangrijke boodschap verdient het om herhaald te worden, zeker als dat gebeurt met zoveel oprechte verontwaardiging en overtuigingskracht.

Dr. Annemarie Huiberts is psycholoog en journalist.
E-mail: amphuiberts@gmail.com.

Geluidloze stemmen

In jezelf praten: over het nut van de stemmen in ons

Door Charles Fernyhough (2018)

Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas Contact, 333 p.

Recensent: Karel Soudijn

In deze rubriek kwam eerder de fascinatie ter sprake van twee gepensioneerd Nederlandse psychologen, Dolph Kohnstamm en Hubert Hermans. Zij publiceerden bespiegelingen over de vaardigheid om onszelf in gedachten toe te spreken. De jongere Britse psycholoog en romanschrijver Charles Fernyhough verdiept zich al jaren in dit onderwerp. Zijn recent vertaalde boek lijkt een poging nu eens een keer echt alles te vertellen over innerlijke stemmen. Aan de ene kant is dit boek heel persoonlijk, want Fernyhough beschrijft vaak zijn eigen ervaringen. Aan de andere kant is het een encyclopedisch overzicht met niet minder dan 379 eindnoten en literatuurverwijzingen.

Op de eerste bladzijde zit de auteur in de metro en barst hij in lachen uit zonder dat andere passagiers daartoe aanleiding gaven. Een teken van innerlijk leven! Het alledaagse praten in jezelf roept vragen op naar functie en betekenis. Om die vragen te beantwoorden, grijpen onderzoekers terug op een methode die in de oertijd van de psychologie populair was, maar die beperkingen heeft: introspectie. Op het eerste gezicht komt introspectie neer op 'gewoon' vertellen waar je aan denkt. De ene gedachte roept echter de andere op; er ontstaat ruis. De aartsvader van de psychologie, Wilhelm Wundt, meende dat introspectie slechts waardevol kon zijn bij proefpersonen die een lange training hadden gevolgd. Kritiek daarop is echter, dat die opleidingen de uitkomsten van introspectie te sterk beïnvloedden. Fernyhough onderkent die kritiek, maar hij blijft gecharmeerd van een methode waarbij hedendaagse proefpersonen zich onderwerpen aan een uitgebreide reeks vragen die zij pas mogen stellen nadat zijzelf hier langdurig in

getraind zijn. De auteur verschuift enkele malen het perspectief. Het is mooi dat iedereen in zichzelf kan praten, maar sommige mensen horen stemmen waardoor zij zich bedreigd voelen. Waar gaat het normale gebabbel over in psychopathologie? Anders gezegd: in hoeverre ervaren sommigen hun stemmen als iets van zichzelf of juist als komend van buitenaf? Nog weer een stapje verder: hoe zit het met mystici? Is goddelijke ingeving nog een beetje hun eigen stem, of ervaren ze deze volledig als van buiten komend?

In dit encyclopedische overzicht blijft weinig onbesproken. De auteur houdt een pleidooi voor het zo neutraal mogelijk (dus: theorie-loos) waarnemen van innerlijke stemmen, maar hij bespreekt ook zo ongeveer alle theorieën die in de loop van vele eeuwen naar aanleiding van dit fenomeen zijn geformuleerd. Niet alleen oude en nieuwe theorieën komen aan bod, maar ook oude en nieuwe methoden. Fernyhough is geen passieve toeschouwer: hij laat zich in een scanner schuiven waarbij hij verschillende soorten gedachten aan introspectie onderwerpt. De scanner laat zien hoe gevarieerd allerlei delen van zijn hersenen daarmee samengaan.

Kohnstamm en Hermans ben ik in dit boek niet tegengekomen, wel de Nederlandse psychiater Marius Romme. Fernyhough bewondert onze landgenoot, maar vecht nog even een meningsverschil met hem uit. De zelfbetrokkenheid bij het thema van dit boek is enorm.

Dr. K.A. Soudijn is verbonden aan de Universiteit van Tilburg. E-mail: k.a.soudijn@uvt.nl.

Twée kanten van angst

De kracht van angst: lessen van een oorlogscorrespondent voor het dagelijks leven

Door Hesna Al Ghaoui (2019)

Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Pluim, 396 p.

Recensent: Karel Soudijn

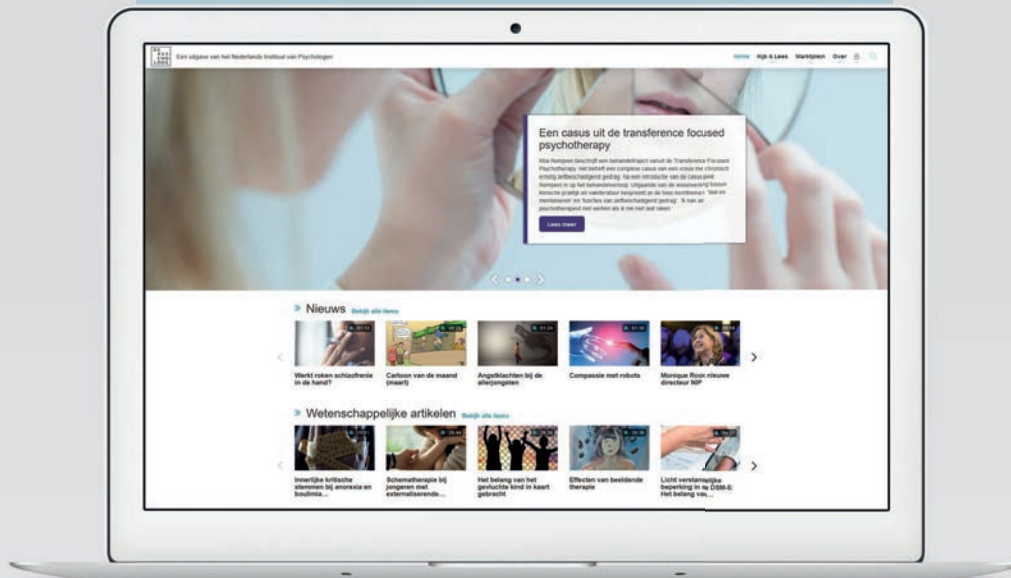
De moraal van dit boek is samengevat in een slotscène. De schrijfster staat op een hoge rotspunt en moet naar beneden springen om ver in de diepte in een meertje te duiken. Ze durft niet. In het meertje drijven rubberbootjes die haar uit het water zullen vissen. Andere mensen hebben al eerder de sprong gewaagd, want het gaat hier om een toeristische attractie. Als ze een aanloop neemt, stopt ze vlak voor de sprong. Maar ze is ook bang om níet te springen, want dat is een 'afgang' in de ogen van al die mensen die ver beneden naar haar kijken. Fysieke en sociale factoren lijken hier met elkaar in conflict. Uiteindelijk springt ze toch. Doorslag geeft het idee dat de sprong mooi materiaal zal opleveren voor het boek dat ze aan het schrijven is – een boek over angst. Door angst productief te maken, aldus de auteur, kunnen we ons leven verder ontwikkelen. Mensen kunnen van angst verstijven, maar er actief mee aan de slag gaan.

Dit boek is vertaald uit het Hongaars. De auteur werkte jarenlang als oorlogscorrespondent in het Midden-Oosten. Ze is kind van een Hongaarse moeder en Syrische vader. In haar journalistieke werk maakte ze situaties mee die zonder meer angst opriepen. Ze sprak ook met talrijke anderen die in de meest vreselijke omstandigheden leefden. Beeldend beschrijft Hesna Al Ghaoui haar eigen reacties en die van anderen. In vakliteratuur gaat ze vervolgens op zoek naar verklaringen van al die gedragingen. In die zin is dit boek een samenvatting van diverse gezichtspunten uit leerboeken, maar dan geïllustreerd aan het leven in extreme omstandigheden.

Het is niet verrassend dat telkens twee soorten reacties op angst naar voren komen. We kunnen ons door angst laten overweldigen. Al Ghaoui gebruikt dan het beeld van het reptielenbrein dat de overhand krijgt. Maar we kunnen over onze angstreacties ook bewust gaan nadenken. Dan kan angst juist een bron voor verdere ontwikkeling van gedragsmogelijkheden worden. In dat laatste kunnen mensen zichzelf bovendien trainen. Een van de geleerden die Al Ghaoui aanhaalt, trekt een vergelijking met gewichtheffers. Wie zich als gewichtheffer wil ontwikkelen, zal telkens net iets te ver moeten gaan. Via kleine spierscheurtjes is de eigen spiermassa (dus kracht) te ontwikkelen.

Verderop in dit boek geeft de auteur aandacht aan de sociale psychologie. Klassieke psychologen zoals Asch, Milgram en Zimbardo komen aan bod – en voor zover ze nog leven, laat Al Ghaoui hen ook via interviews aan het woord komen. Hier raakt angst aan conformisme. Gedragingen worden voor een belangrijk deel bepaald door de angst om af te wijken van de opvattingen van anderen. Al Ghaoui geeft in dit deel van haar boek aandacht aan de politieke actualiteit: politici die macht over ons trachten te krijgen door collectieve angst aan te wakkeren. Voorbeelden uit het hedendaagse Hongarije gaat ze daarbij niet uit de weg. De vertaling naar Nederlandse politici kunnen we gemakkelijk zelf maken.

Dr. K.A. Soudijn is verbonden aan de Universiteit van Tilburg. E-mail: k.a.soudijn@uvt.nl.

WWW.TIJDSCRIFTDEPSYCHOOLOG.NL

IS GEHEEL VERNIEUWD

ZOEK EN VIND SNEL HET JUISTE ARTIKEL

HERLEES EDITIES

RAADPLEEG VAKINHOUDELIJKE DOSSIERS

DE
PSY-
CHO-
LOOG

Nederlands Instituut van Psychologen **NIP**

WETENSCHAP • NIEUWS • INTERVIEWS • COLUMNS • DOSSIERS • BOEKEN • ARCHIEF • VERENIGINGSNIEUWS

ESSAY

DE UITWEG VAN DE DOOD

Praten over zelfmoord gaat meestal met een ongemakkelijk gevoel gepaard. Het is immers een daad waaruit een wrange boodschap aan het adres van de levenden spreekt: misschien is het leven niet (altijd) de moeite waard. Dit essay vormt een aanvulling op het themanummer van *De Psycholoog* uit mei 2018, gewijd aan het (zelfverkozen) levenseinde.

Wie zich defensief opstelt tegenover suïcide, neemt het verwoed op voor het leven. Dat een zelfmoordenaar dood wilde, moet een vergissing zijn geweest. Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Hebben omstanders wel voldoende gedaan om hem of haar binnenboord te houden? Hier wordt met klem de nadruk op het slachtofferschap van de zelfmoordenaar gelegd, die natuurlijk tevens dader was. Maar daderschap veronderstelt

toerekeningsvatbaarheid, terwijl de gedachte dat iemand slechts slachtoffer was, de prangende existentiële vragen in slaap sust: de overledene was geestesziek en heeft niet uit vrije wil gehandeld. Hij is gedood door iets anders dan zichzelf. Van een echte aanklacht aan het adres van het leven is dus geen sprake. Er is gewoon iets misgegaan, wat – indien in een vroeger stadium gesignaleerd – gemakkelijk had kunnen worden verholpen. Want iedereen die nog niet te oud en afgetakeld is, kan in principe van de waarde van het leven worden overtuigd,

als we daar met elkaar maar hard genoeg ons best voor doen.

Behalve de angst voor bestaansvragen vormt ook de angst om (mede)schuldig te zijn een reden waarom de defensieve benadering van suïcide zo gangbaar is. Kranten verzwijgen principieel de toegepaste methode van (bekende) zelfmoordenaars, uit vrees voor copycat-gedrag. In het dagelijks leven bezorgen gesprekken over (het verlangen naar) de dood ons meestal een ongemakkelijk gevoel, omdat ze ons aan een reusachtige verantwoordelijkheid herinneren:

Myrthe Meester behandelt twee gangbare benaderingswijzen van suïcide, de een defensief, de ander begrijpend. Waarom zijn onze media zo bang over zelfmoord te berichten, en gaan veel mensen gesprekken over de dood en zelfmoord het liefst uit de weg? Kleven er misschien ook voordelen aan het bewuste besef van de altijd aanwezige mogelijkheid van de dood?

hebben we immers niet de plicht om elkaar binnenboord te houden? Stel je eens voor dat een toekomstige zelfmoordenaar bij mij zijn hart heeft gelucht, en vervolgens zijn voornemen – ondanks mijn sputterende woorden en tegenargumenten – toch uitvoert. Zal ik dan niet voor altijd rond blijven lopen met de vraag of ik wel adequaat gereageerd heb? Laat diegene het onderwerp liever met een therapeut bespreken, en niet met mij, want mijn reactie is nooit goed genoeg: verzet ik me tegen zijn doodsboodschap, dan zal hij zich onbegrepen voelen, maar ga

ik in zijn doodsgedachten mee, dan heb ik hem misschien wel aangemoedigd.

BEGRIPVOLLE BENADERING

Wie zich verregaand in een zelfmoordenaar durft in te leven, ziet diegene niet als slachtoffer, maar als dader. Door zich te verplaatsen in iemand die de dood als een even reële optie als het leven ziet, stelt hij zich bovendien bloot aan de vraag in hoeverre het leven eigenlijk de moeite waard is. 'Er bestaat maar één werkelijk ernstig filosofisch probleem: de

zelfmoord,' aldus de existentialistische filosoof Albert Camus. 'Oordelen of het leven wel of niet de moeite waard is geleefd te worden, is antwoord geven op de fundamentele vraag van de filosofie. Al het andere – of de wereld drie dimensies, de geest negen of twaalf categorieën heeft – komt pas daarna. Dat is maar spel; eerst moet men antwoord geven.'¹

¹ Albert Camus (1967). De mythe van Sisyfus. Amsterdam: De Bezige Bij. Citaat p. 9.

Wie zich defensief opstelt tegenover suïcide, neemt het verwoed op voor het leven

Niet alleen voor filosofen is de vraag naar de zin van het leven prangend. Persoonlijk geloof ik dat iedere volwassene weleens met de gedachte heeft gespeeld om 'eruit' te stappen. Dat kan in een bui van wanhoop of razernij zijn geweest: Ik wil eindelijk rust, ik ben er klaar mee. Of: Dan weten ze maar eens hoe zwaar ik het heb of hoe slecht ze me hebben behandeld. Bij het menszijn hoort: weten dat voortleven niet de enige optie is, dat de mogelijkheid van de dood op iedere straathoek en bij ieder kruispunt sluimert – als iets wat ons onvrijwillig kan overkomen, maar ook als iets waartoe we zelf zouden kunnen beslissen.

Volgens Camus is het een heldhaftige aangelegenheid om dit sluimerende besef van de mogelijkheid van de dood te cultiveren. Zijn 'absurde held' is iemand die de gedachte aan de dood nooit definitief in slaap heeft gesust. Hierin onderscheidt hij zich van de meerderheid van de mensheid, die weg zou vluchten in comfortabele ontkenning of vergetelheid.

EEN UITNODIGING TOT LEVEN

Maar is het werkelijk zo heldhaftig om je met de zelfmoordenaar te identificeren? Misschien is het besef dat we de benarde situatie van ons leven op ieder

gewenst moment definitief kunnen ontvluchten, voor sommige mensen juist wel heel geruststellend. Zoals het UWV een vangnet vormt voor wie zich in maatschappelijk opzicht niet weet te redden, zo relativeert de mogelijkheid van de dood de zwaarte van het leven: 'Als het écht niet meer gaat, is er altijd een uitweg mogelijk.' En aangezien die uitweg niet wegloopt (dood kun je altijd nog) en, in tegenstelling tot het leven, eeuwigdurend is, kan een doodsfantasie in moeilijke periodes juist een aansporing zijn om het toch nog even in het leven te proberen. Een leven waar je bewust en in alle vrijheid opnieuw voor kiest, omdat je weet dat er altijd ook een andere optie open staat.

In een dergelijke situatie kan een gesprek over de dood zich voordoen als iets heel intiems. Want wie zelf weleens over de dood nadenkt, zal het doodsverlangen van een ander niet snel reduceren tot een vergissing of het symptoom van een geestesziekte. Hij luistert daarentegen respectvol en laat de vertwijfelde ander volwaardig mens zijn, iemand die – evenals hijzelf – balanceert op de grens tussen leven en dood. Twee mensen die elkaar ontmoeten op die grens, heffen misschien de eenzaamheid van het menszijn

wel tijdelijk op. En bereiken daarmee wat de doodsvermijders en -ontkenners zo krampachtig – maar tevergeefs – nastreefden: dat het leven oplicht in zijn wonderlijke, fragiele en beeldschone levenswaardigheid. Tenminste een moment lang.

OVER DE AUTEUR

Myrthe Meester is filosofe en literatuurwetenschapper, gespecialiseerd in zingevingsvragen. De afgelopen jaren heeft zij in de ouderenzorg gewerkt. Zij heeft een weblog met existentiële bespiegelingen: myrthemeester.com. E-mail: myrthe.meester@gmail.com.

HET **NEDERLANDS INSTITUUT VAN PSYCHOLOGEN** IS DE GROOTSTE BEROEPSVERENIGING VAN PSYCHOLOGEN, HOUDT DE ONTWIKKELING VAN HET VAKGEBIED IN HET OOG EN BEHARTIGT DE BELANGEN VAN PSYCHOLOGEN DOOR TE ZORGEN DAT ZIJ GEHOORD EN GEZIEN WORDEN BIJ ALLE PARTIJEN DIE ERTOE DOEN. IEDERE MAAND LEGGEN WE VERSCHILLENDE BETROKKEN NIP-LEDEN EN NIP-MEDEWERKERS EEN VRAAG VOOR: **WAT HOUDT U ZOAL BEZIG EN WAT MERKT U VAN HET NIP?** EEN KIJKJE IN ONS BREDE EN DIVERSE VAK!

Conditie X

Mensen worden overal en altijd beïnvloed. Hoe werkt dit, hoever mag je daarin gaan als psycholoog en hoe transparant moet je daarover zijn, bijvoorbeeld als je bij een bank werkt of marketeer bent bij booking.com? Op vrijdag 8 maart 2019 organiseerde de sectie Sociale & Economische Psychologie (SEP) hun eerste symposium over de wetenschappelijke, praktische en ethische kanten van gedragsbeïnvloeding.

Zo'n 70 economisch en sociaal psychologen maakten kennis met het NIP. Miss Nudging Suzanne Hielckert, expert gedragsverandering van Nationale-Nederlanden, was dagvoorzitter. Twee inspirerende sprekers deelden hun kennis over gedragsbeïnvloeding, experimenten en ethiek in zowel sociaal als commercieel domein:

- gedragseconoom prof. dr. Robert Dur van de Erasmus Universiteit
- senior consumentenpsycholoog dr. Gerben Langendijk van Booking.com.

De sprekers kregen als dank voor hun inspirerende bijdrage een gratis lidmaatschap aangeboden.

Voorafgaand aan het symposium vulden de deelnemers een vragenlijst in over ethische dilemma's. De sectie gaat met deze input aan de slag om een toelichting op de Beroepscode te maken die speciaal gericht is op psychologen die in commerciële organisaties of het sociale domein werken.

Tijdens de 'unconference' konden de deelnemers zelf een sessie organiseren over een onderwerp, thema of vraag die zij interessant vonden. Ook hier werd actief aan deelgenomen; er werd kennis gedeeld, gediscussieerd en ervaring uitgewisseld tussen de deelnemers over diverse onder-

werpen, van conversie optimalisatie tot escalatie preventie en ethiek.

Symposium gemist?

De presentaties en een fotoverslag van het eerste congres van de sectie SEP vind je op de site: psynip.nl/sep. Ben je onderzoeker, economisch of sociaal psycholoog? De sectie Sociale & Economische Psychologie is de jongste sectie van het NIP en richt zich op de psycholoog die werkt aan positieve gedragsbeïnvloeding en -verandering in wetenschap, profit en/of non-profit organisaties.

In het najaar organiseert de sectie SEP weer een symposium. Interesse? Kijk voor meer informatie op psynip.nl/sep en vul het interesseformulier in of word direct NIP-lid!

Fotografie: Mischa Coster

Nieuws van je psychologiecollega's

De psychologie is volop in beweging. Het NIP beweegt mee vanuit 18 secties waarbij je je kunt aansluiten.

De secties van het NIP organiseren bijeenkomsten, delen kennis en zetten zich in voor jouw belangen.

Hierover informeren zij hun leden regelmatig via sectienieuwsbrieven. Ter inspiratie een paar highlights van afgelopen maand:

Verslavingspsychologie

In de Putcast

Peter Greeven, voorzitter van de sectie Verslavingspsychologie, heeft meegedaan aan een podcast van cabaretiers die kampen met depressie en (alcohol) verslaving. In deze podcastserie (In de Putcast) spreken cabaretiers over hun onzekerheden, angsten, maar ook over hun manier van coping daarmee met alcohol en drugs.

Arbeid & Verslaving: een belangrijke relatie

De sectie is bezig om het onderwerp verslaving steeds breder bespreekbaar te maken. De sectieleden werken nauw samen met Melanie Bouwknecht, beleidsmedewerker bij het NIP en gespecialiseerd op het gebied van arbeid. Werkgevers willen zich vaak niet te veel bemoeien met het privéleven van hun werknemers. Het bespreken van thema's als verslaving en gebruik met je werkgever, wordt vaak als een grote drempel ervaren. Door hier regelmatig over te berichten hoopt de sectie het taboe te doorbreken en het stigma te verkleinen.

Lees meer over de sectie online op: psynip.nl/verslavingspsychologie

Ouderenpsychologie

De sectienieuwsbrief Ouderenpsychologie roept psychologen op mee te werken aan de handreiking over de Wet zorg en dwang voor psychologen. Zij zoeken gz-psychologen voor een reviewgroep. Ander interessante nieuws is dat de eenvoudige opdracht om een klok te tekenen, een goed middel blijkt voor een eerste screening op beginnende dementie, bijvoorbeeld door een huisarts. Tot die conclusie

kwam Linda Weber, oud-OU-student Psychologie, in haar eindschrijft.

Lees verder op op: psynip.nl/ouderenpsychologie

Startende Psychologen

Wil je je actief inzetten bij het NIP? De sectie Startende Psychologen wil graag vertegenwoordigers in alle sectiebesturen: de SPIN. Zij zoeken regelmatig SPIN-en voor secties. Afgelopen maand stond in hun nieuwsbrief een oproep voor de secties Sociale & Economische Psychologie, Mediation, GGZ, Revalidatie, Ouderenpsychologie, Seksualiteit & diversiteit. Interesse? Check of deze vacatures nog openstaan op psynip.nl/startendepsychologen.

Zorg voor Mensen met Verstandelijke Beperking

De sectie Zorg voor Mensen met Verstandelijke Beperking (ZMVB) roept collega's op in actie te komen voor de psycholoog in de gehandicaptenzorg. Zij zijn op zoek naar nieuwe bestuursleden en psychologen die willen meewerken aan de richtlijn 'volwassenen met het Downsyndroom'.

Voor de Langdurige zorg zullen dergelijke oproepen de komende tijd regelmatig komen. De stichting SKILZ is namelijk opgericht om een impuls te geven aan de kwaliteitsverbetering in de Langdurige zorg. Zij zullen onder andere handreikingen en kwaliteitsstandaarden gaan maken. Verschillende NIP-secties zullen worden betrokken bij het opstellen van deze kwaliteitsinstrumenten, zoals de secties Ouderenpsychologie, ZMVB, Revalidatie en Jeugd. In de wekelijkse NIP-nieuwsbrief en de sectienieuwsbrieven verschijnen deze oproepen regelmatig.

Wat is het verschil tussen een BEROEPSREGISTER en een BEROEPSVERENIGING?

In het Jeugddomein geldt een verplichting tot beroepsregistratie. Psychologen (en orthopedagogen) die met Jeugd werken moeten zich laten registreren in het BIG-register of het SKJ-register (Stichting Kwaliteitsregister Jeugd). SKJ is de onafhankelijke registerstichting die is opgericht door de beroepsverenigingen, omdat de wetgever het onwenselijk vond de verplichting tot registratie te koppelen aan registers van de beroepsverenigingen.

Geregistreerd of lid?

Vaak krijgen beroepsverenigingen de vraag: wat is eigenlijk het verschil tussen SKJ en de beroepsverenigingen? Vaak wordt gedacht dat men 'lid' is van SKJ, en dat lidmaatschap van NIP/NVO daarom niet meer nodig is. NIP en NVO maakten een interactieve tekening waarin het verschil tussen beroepsregistratie en beroepsverenigingen in één overzicht duidelijk wordt. Zo ben je geregistreerd bij SKJ en lid van een beroepsvereniging.

De illustratie is interactief en online te bekijken via psynip.nl/verschilregistratieberoepsvereniging. Ook staan daar filmpjes van het NIP en de NVO over registratie en lidmaatschap vanuit het perspectief van professionals op masterniveau, professionals op postmasterniveau en vanuit het perspectief van werkgevers. Tot

slot is er een uitgebreide Prezi-presentatie te vinden over registratie en lidmaatschap, en de vijf meest gestelde vragen en antwoorden hierover.

Waar heb ik mijn beroepsvereniging voor nodig?

Een beroepsregistratie regel je bij SKJ of BIG. Belangenbehartiging en ondersteuning bij de uitoefening van je beroep haal je bij de beroepsvereniging.

Het NIP biedt:

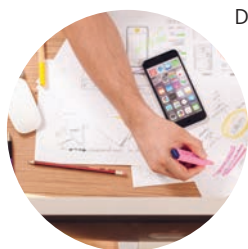
- Praktische beroepsondersteuning, belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding
- Kosteloos advies over beroepsethische dilemma's
- Deelname aan geaccrediteerde bijeenkomsten tegen gereduceerd tarief
- Updates over vakinhoudelijke en maatschappelijke ontwikkelingen
- Alle actuele informatie over het Jeugddomein en de Jeugdwet in de themadossiers
- Elke maand het vakblad De Psycholoog in de brievenbus
- Gratis NIP-app met toegang tot het archief van De Psycholoog, NIP-nieuws en de agenda
- Korting op NIP-verzekeringen
- Cao-onderhandelingen via het NIP-lidmaatschap
- Een groot netwerk van vakgenoten
- Materialen waarmee jij jezelf kunt presenteren als expert op het gebied van jeugd

Via je beroepsvereniging kun jij:

- Meewerken aan het implementeren van vak inhoudelijke kennis en expertise in het veld
- Een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kwaliteitsinstrumenten, zoals richtlijnen en zorgstandaarden
- Meepraten en meedenken over de positionering van psychologen en de psychologie in de
- maatschappij
- Je netwerk vergroten en samenwerken met vakgenoten uit jouw werkveld

Een taak voor psychologen: KWALITEITSVERBETERING IN DE LANGDURIGE ZORG

De dag dat dit tijdschrift op uw mat valt, is een bijzondere dag voor psychologen die werken in de Langdurige zorg. Op 5 april is namelijk de feestelijke kick-off van de Stichting Kwaliteits Impuls Langdurige Zorg (SKILZ).

De stichting SKILZ heeft als doel een impuls te geven aan kwaliteitsverbetering in de Langdurige zorg met onder andere handreikingen en kwaliteitsstandaarden als concreet resultaat. Uiteindelijk gaat het erom de kwaliteit van leven te verbeteren van mensen die voortdurend intensieve zorg nodig hebben in de nabije omgeving. Denk daarbij aan: zorg voor ouderen of kinderen met een complexe aandoening en mensen met een langdurige beperking. In navolging van de ontwikkeling van richtlijnen en kwaliteitsstandaarden in de jeugdhulp en GGZ, is er nu ook een organisatie die dit op zich neemt voor de langdurige zorg.

Psychologen: laat van je horen

Het NIP vindt het ook een belangrijke taak van psychologen om een bijdrage te leveren aan SKILZ, want: wat kunnen psychologen doen om de kwaliteit van de langdurige zorg te verbeteren? Wat is hun meerwaarde? Waarin onderscheiden ze zichzelf van andere beroepsgroepen en wat is hun specifieke deskundigheid? Hieraan kan veel meer zichtbaarheid worden gegeven, volgens het NIP. En die zichtbaarheid kan vergroot worden door de eigen kennis en ervaringen te delen en te beschrijven in een richtlijn. Het liefst ondersteund met een wetenschappelijke onderbouwing, met opleidingen en in samenwerking met cliënten en andere beroepsgroepen. Daar zal SKILZ ook voor zorgen. Dus psychologen: Laat je horen, we rekenen op jullie bijdrage! Via de website en nieuwsbrief houden we jullie op de hoogte van de ontwikkelingen en activiteiten van SKILZ.

SKILZ is een samenwerkingsverband tussen Verenso, de V&VN en de NVAVG. Het NIP is vertegenwoordigd in de Adviesraad.

DE NIP-AGENDA

Bij het NIP is iedere psycholoog welkom. Of je studeert, een baan zoekt of al jarenlang werkt als psycholoog. We leren van elkaar tijdens symposia en ontmoeten elkaar tijdens informele meet-ups. Laat je door je psychologie-collega's inspireren!

1 MEI: SENSORIMOTOR PSYCHOTHERAPIE

Sensorimotor psychotherapie kan gebruikt worden bij de behandeling van trauma en hechtingsproblematiek. De therapie kan zinvol zijn voor cliënten die moeite hebben om hun eigen emoties en behoeften te voelen of verwoorden. Ervaar na het theoretisch gedeelte zelf ervaren hoe het werkt.

Door sectie Startende Psychologen

23 MEI: PSYCHOTRAUMA IN NEDERLAND – DE ROL VAN PSYCHOLOGEN

Het NIP wil graag een platform bieden om state-of-the-art kennis vanuit de psychologie te delen en een netwerk te creëren voor

psychologen die werkzaam zijn in het domein van psychotrauma. Wil je meer weten over de nieuwste ontwikkelingen? Kom naar het symposium.

Door sectie GGZ

21 JUNI: (AAN)PASSEN EN METEN! REVALIDEREN IS MAATWERK!

Revalidatiezorg wordt steeds complexer en meer specialistisch. Revalidanten hebben in alle complexiteit te maken met aanpassing aan een veranderde situatie in gezondheid en zijn zelf leidend in hun behandeling. Hoe kunnen wij als Revalidatiepsychologen vanuit onze expertise inspelen op actuele ontwikkelingen in de revalidatie en zo goed mogelijk aansluiten bij de wensen en mogelijkheden van revalidanten?

Door sectie Revalidatie

Kijk op psynip.nl/agenda voor een overzicht van alle NIP-bijeenkomsten

COLOFON DIT KATERN IS IN OPDRACHT VAN HET NIP SAMENGESTELD DOOR JOLANDA JANSEN. VORMGEVING: STUDIO JORRIT VAN RIJT. MAIL VOOR SUGGESTIES OVER ONDERWERPEN: COMMUNICATIE@PSYNIP.NL.

PUBLICATIEPRIJS VOOR JONGE AUTEURS

De redactie(raad) van *De Psycholoog* wil jong talent in de psychologie aanmoedigen tot het schrijven van goede en originele artikelen in de Nederlandse taal. In 1995 is daarom een tweejaarlijkse Publicatieprijs voor aankomende auteurs ingesteld die in 2019 voor de twaalfde keer zal worden uitgelooft. De prijs bestaat uit een publicatie als hoofdartikel in *De Psycholoog* en een bedrag van € 1250.

De ingezonden artikelen worden beoordeeld door een deskundige jury uit de redactieraad, onder leiding van de hoofdredacteur van *De Psycholoog*. De jury let op inhoudelijke en stilistische kwaliteit, originaliteit en toegankelijkheid en de mate waarin het artikel van belang is voor een breed publiek van psychologen. Het winnende manuscript wordt als hoofdartikel geplaatst in het december-nummer van 2019 of januarinumnummer van 2020. Elk ingezonden manuscript wordt beoordeeld en komt, na de gebruikelijk reviewprocedure, eventueel voor plaatsing in aanmerking. Over beslissingen van de jury is geen correspondentie mogelijk.

Ingezonden manuscripten dienen aan de volgende voorwaarden te voldoen:

1. Het artikel biedt een gedegen overzicht van een psychologisch relevant onderwerp, waarin recent onderzoek, literatuur, theorievorming en/of toepassingen op originele wijze worden besproken.
2. De lengte van het artikel bedraagt maximaal 4500 woorden (exclusief referenties).
3. Het is geschreven in goed Nederlands door een junior-psycholoog, niet eerder afgestudeerd dan 1 augustus 2011.
4. Het manuscript moet uiterlijk op 1 september 2019 zijn ingediend volgens de geldende richtlijnen voor auteurs. Uitgebreide richtlijnen kunnen bij de redactie worden aangevraagd (redactie@psynip.nl), en zijn ook te vinden op internet www.tijdschriftdepsycholoog.nl, bij de sectie 'voor auteurs'.
5. Het manuscript mag niet elders zijn aangeboden of gepubliceerd.

MANUSCRIPTEN KUNNEN
TOT 1 SEPTEMBER 2019 WORDEN
TOEGEZONDEN AAN:

Jury Publicatieprijs De Psycholoog
redactie@psynip.nl

INSPIRATIE – VAN BAKKERSDOCHTER TOT ACADEMICUS

Karin Vermeulen,

senior stafmedewerker COTAN

Voor iedereen geldt dat naast persoonlijkheidskenmerken je achtergrond van invloed is op de carrière die je kiest. Als jongste uit een gezin met acht kinderen heb ik geen geijkte achtergrond voor een academicus. Mijn vader was bakker met een eigen bakkerij, mijn moeder werkte mee in het bedrijf. Vooral mijn vader heeft zijn kinderen altijd gestimuleerd om te studeren, aangezien hij zelf de kans niet had gekregen. Maar bijna niemand deed dat ook. Eén zus ging naar de kweek-school. En ik was de eerste die naar het vwo kon. En ik wist ook dat ik daarna wilde gaan studeren.

Hoewel ik prima cijfers had, durfde ik aanvankelijk de universiteit niet aan. Het leek me te hoog gegrepen. Mijn cijfers waren er goed genoeg voor, maar ik was negentien en onzeker. En vooral: ik had geen rolmodellen, niemand in de familie was me voorgegaan. Daarom koos ik voor de heao. Er was destijds – begin jaren '80 – veel werkloosheid, en een heao-opleiding bood goede baanperspectieven. Dat heeft zeker ook meegespeeld bij de keuze.

Die opleiding was pittig, ik heb er hard voor moeten werken. Daarna wilde ik doorstuderen, en ging ik alsnog naar de universiteit. Ik koos voor rechten, omdat ik daar op de heao een goede leraar voor had gehad, die theorie en casuïstiek heel levendig kon doceren. Tot mijn verbazing vond ik de universiteit helemaal niet zo moeilijk als ik had gedacht. Je moest je

activiteiten wel plannen, maar dat ging me goed af. Ik moest constateren dat de universiteit veel beter bij me paste dan de heao.

HET ROER OM

Na mijn afstuderen ging ik werken op de juridische afdeling van een grote organisatie. Dat vond ik leuk en interessant, maar na een aantal jaar wist ik dat ik dit juridische werk niet de rest van mijn leven wilde blijven doen. En toen het er ook naar uitzag dat mijn man en ik kinderloos zouden blijven, besloot ik het roer flink om te gooien. Ik heb mijn baan opgezegd en besloot datgene te gaan doen wat ik écht wilde en waarvan ik het idee had dat het echt bij me paste. Ik ben psychologie gaan studeren. De studie was een schot in de roos. Ik ben cum laude afgestudeerd, maar dat hoeft niet in het stuk, want dat klinkt zo borstklopperig. En ondertussen raakte ik toch zwanger en kregen we een dochter.

Na mijn studie heb ik gezocht naar een promotieplaats. Dat lukte niet, misschien heb ik het niet lang genoeg geprobeerd. Uiteindelijk vond ik een tijdelijke baan als tutor aan de Erasmus Universiteit, bij het Instituut Psychologie.

Inmiddels werk ik al een aantal jaar voor de Commissie Testaangelegenheden (COTAN) van het NIP. Ik ondersteun de commissie, die zich vooral bezighoudt met het bevorderen van de kwaliteit van tests en toetsen en het gebruik daarvan in Nederland.

Ik ben tevreden over hoe mijn loopbaan is verlopen, maar het is best grillig gegaan. Als ik uit een academisch

milieu was gekomen, was het waarschijnlijk anders gelopen, dan was ik wellicht meteen naar de universiteit gegaan en had ik eerder voor psychologie gekozen.

Dat ik met mijn achtergrond op de universiteit ben terechtgekomen, komt onder andere ook door het gebruik van de citotoets op mijn basisschool. Ik had die toets goed gemaakt en op basis daarvan kwam tussen mij, mijn ouders en de leerkracht op mijn basisschool het gesprek op gang over naar het vwo gaan om vervolgens te gaan studeren. Grappig om te bedenken dat het voor mijn dochter zo vanzelfsprekend is dat ze naar de universiteit gaat.

TE VEEL TOETSEN

De laatste jaren is er veel discussie over

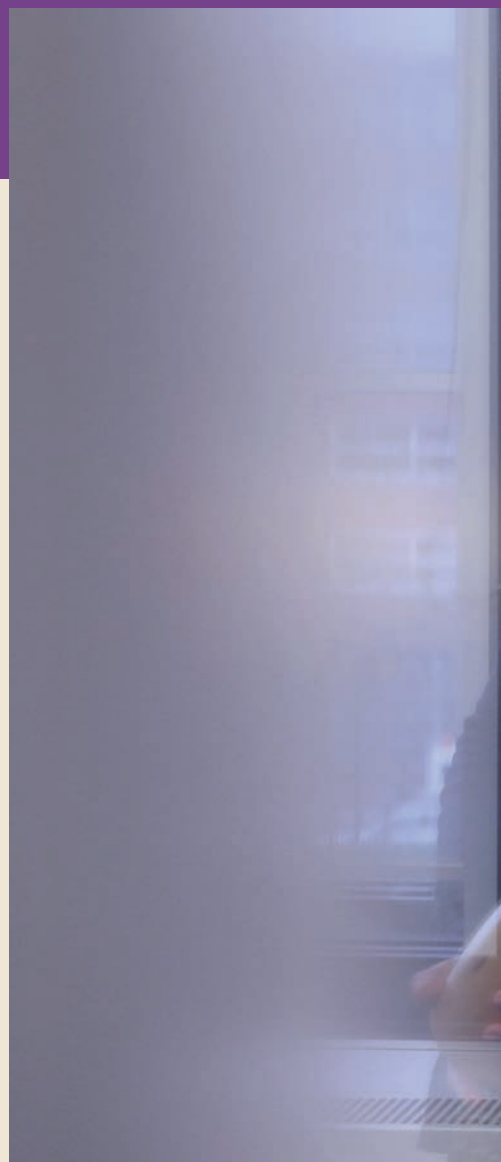

FOTO: STIJN RADEMAKER

toetsing in het onderwijs. Er wordt heel veel getoetst en het voordeel van gestandaardiseerde meetinstrumenten is dat meer geobjectiverde uitspraken kunnen worden gedaan over personen. Op grond van gestandaardiseerde testuitslagen kunnen personen ook beter met elkaar worden vergeleken. Maar er is ook een andere kant. Het is goed om kritisch na te blijven denken over toepassing van toetsing en tests in het onderwijs en dan met name over het doel van de toetsing. Het inzetten van toetsen en tests voor doelen waarvoor ze niet zijn bedoeld, zoals het rendement of "succes" van een school, is bijvoorbeeld problematisch. Op de middelbare school van mijn dochter werd er bijvoorbeeld in het laatste

schooljaar amper meer nieuwe stof gedoceerd, maar was men voortdurend bezig met de voorbereiding op examens. Leerlingen werden actief gestimuleerd om trainingen te volgen voor het centraal examen. Al dat oefenen voor examens – en toetsen en tests in het algemeen – beïnvloedt natuurlijk het resultaat van de toetsing. Je wilt weten of een leerling een bepaald niveau heeft bereikt en niet wie het beste de *tips and tricks* onder de knie heeft. En als veel leerlingen vooraf oefenen in het afleggen van de test, worden degenen

benadeeld die niet geoefend hebben op de test.

Er gaan steeds meer scholieren naar het hoger onderwijs en van de jongvolwassenen in Nederland heeft bijna de helft een hogeronderwijs-diploma. Dat is een mooie ontwikkeling, maar deze grotere populatie hoger opgeleiden leidt er ook toe dat de behoefte aan gestandaardiseerde tests bij sollicitaties is toegenomen. Want selectie is en blijft – of we dat nu prettig vinden of niet – een niet uit onze maatschappij weg te denken mechanisme.'

Ik had prima cijfers, maar de universiteit leek me te hoog gegrepen

TOPGGZ KEURMERK

GGZ-AFDELINGEN
MET EEN STEMPEL

Wat houdt het TOPGGZ-keurmerk in? Werkt het goed, maakt het duidelijk bij wie je moet zijn voor welk probleem? Of zit er wat in de kritiek die ook te horen is? Aan het woord Ellen Mogendorff, directeur van TOPGGZ en psychiater Jim van Os, hoogleraar Psychiatrische Epidemiologie aan de Universiteit Utrecht.

Het is het beste wat de specialistische ggz te bieden heeft: afdelingen met een TOPGGZ-keurmerk. De basiszorg kan goed zijn, de gespecialiseerde zorg ook, maar voor sommige cliënten heeft dat geen of onvoldoende effect. Dan kunnen deze cliënten zich wenden tot een in hun probleem gespecialiseerde TOPGGZ-afdeling; de paradepaardjes van de ggz-instellingen. Die TOPGGZ-afdelingen voeren behandelingen uit, maar doen ook onderzoek en zijn expertisecentra waar hulpverleners en cliënten terecht kunnen voor advies of een second opinion. Daar wordt de hele sector binnen de ggz beter van, stelt Stichting Topklinische GGZ (TOPGGZ).

Klinkt goed, maar er is ook kritiek op het keurmerk van vakgenoten, die onder andere op twitter voorbijkomt en in de wandelgangen te beluisteren valt. En de column in *Arts en Auto* die erover verscheen, werd veel verspreid. Het keurmerk zou te duur zijn; zorggeld dat beter besteed kan worden. Een afdeling kan heel goed zijn, maar als het bestuur van de instelling er niet in investeert, maken ze geen kans. En de administratieve lasten die al zo hoog zijn, stijgen er ook weer door.

Wat houdt het keurmerk in? Hoe goed werkt het? En hoe terecht is de kritiek? We vragen het Ellen Mogendorff, zij is directeur van TOPGGZ en heeft aan de wieg van het initiatief gestaan. Ze studeerde algemene sociale wetenschappen, (organisatie en beleid in de gezondheidszorg) aan de Universiteit Utrecht.

KEURMERK

Om het keurmerk te behalen, moeten afdelingen voldoen aan veertien criteria die te maken hebben met hoogspecialistische patiëntenzorg, onderzoek en innovatie en kennisverspreiding. Zo moet een TOPGGZ-afdeling samenwerken met een universiteit of een umc. Ze moeten patiënt-gebonden onderzoek uitvoeren en bezig zijn met minimaal twee of meer innovaties op het gebied van diagnostiek of behandeling. Afdelingen moeten aantonen dat ze daadwerkelijk de meest ernstige en complexe patiënten behandelen, consultatie en advies aanbieden en second opinions uitvoeren.

(Zie verder: www.topggz.nl/topggz-keurmerk/criteria-voor-het-topggz-keurmerk-2019-2020.)

VISITATIECOMMISSIE

De visitatiecommissie staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter, prof. dr. Michiel Hengeveld. (emeritus-hoogleraar-afdelingshoofd psychiatrie van het Erasmus mc te Rotterdam en supervisor van de Nederlandse vertaling van de DSM-5). De commissie bestaat daarnaast uit ervaren visitatoren die allen senior professionals zijn. Alle visitatoren onderschrijven een gedragscode om hun neutraliteit, professionaliteit en integriteit te garanderen. De commissie toetst of de afdelingen die zich hebben aangemeld aan alle criteria van topklinische zorg voldoen.

(Zie ook www.topggz.nl/het-topggz-keurmerk.)

WAT WAS DE AANLEIDING OM HET KEURMERK IN TE STELLEN?

Mogendorff: 'Er waren al de "topklinische ziekenhuizen", ziekenhuizen die niet alleen basiszorg leveren, maar ook complexe zorg en die daarnaast aan onderzoek doen. In navolging daarvan wilden een aantal bestuurders van ggz-instellingen dat ook in de ggz doen zodat cliënten die niet beter werden van reguliere zorg toch een perspectief kon worden geboden. Om dit te realiseren is de stichting TOPGGZ opgericht. Die ging zich met het certificeren bezig houden. Er werd een keurmerk ontwikkeld dat een garantie zou bieden op hoogspecialistische ggz,' vertelt Mogendorff. 'Aanvankelijk richtte TOPGGZ zich vooral op de complexe patiënten die al lang in behandeling waren, maar bij wie de behandeling niet tot het gewenste resultaat leidde. Inmiddels komt er steeds meer aandacht voor preventie en vroeg-signalering.'

Het keurmerk werkt goed, vindt Mogendorff. 'In 2015 heeft psychiater Cees Schulz ter afronding van zijn MBA-studie een onderzoek gedaan naar de effecten van het keurmerk. (Zie: tinyurl.com/y3jauvr9.) Zijn belangrijkste conclusie was dat afdelingen aangaven dat de kwaliteit van zorg verbeterde op hun afdeling. Ik was niet verbaasd over die uitkomst. De criteria zijn zo geformuleerd dat je de kwaliteit van zorg voortdurend moet verbeteren. Door met de criteria bezig te zijn, kom je als afdeling in een soort stroomversnelling om

steeds betere kwaliteit van zorg te leveren en een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van het hele vakgebied.'

WAT ZIJN DE VOORDELEN VAN ZO'N KEURMERK? KRIJGEN AFDELINGEN DAARMEE EEN BETERE POSITIE IN DE INSTELLING?

'Afdelingen zitten inderdaad steviger in het zadel binnen de instelling, men investeert in de afdeling, ook omdat die de rest van de instelling positief kan beïnvloeden,' zegt Mogendorff. 'Afdelingen verspreiden hun kennis, dat is immers een van hun taken. Hulpverleners willen graag werken op zo'n TOPGGZ-afdeling. Het keurmerk wordt ook gebruikt om goede medewerkers te werven en te behouden. Maar het kan ook jaloezie binnen een instelling oproepen.'

Als ze eenmaal een keurmerk hebben, willen de meeste afdelingen het behouden, omdat het ze veel oplevert. Het stimuleert hen de zorg voor patiënten met ernstige problemen nog beter te maken en om

TOPGGZ-afdeling; de paradepaardjes van de ggz-instellingen

onderzoek en innovaties te doen. Elke vier jaar wordt een afdeling geherviseerd. Het komt bijna nooit voor dat dit niet gebeurt. Mogendorff wil geen namen noemen, maar er is een instelling met drie TOPGGZ-afdelingen failliet gegaan, dan houdt het uiteraard op. 'Elke TOPGGZ-afdeling heeft een boegbeeld en er is een hoogleraar. Als zo iemand weggaat, voldoet een afdeling niet meer aan alle criteria, dat komt wel eens voor. Dat moet gemeld worden en dan wordt er herstelbeleid ingezet; dat betekent dat de afdeling een half jaar krijgt om opnieuw aan de criteria te voldoen. Lukt dat niet, dan wordt het keurmerk ingetrokken. De criteria worden elke twee jaar geëvalueerd en bijgesteld, dus afdelingen moeten zich blijven ontwikkelen.'

EEN TOPGGZ-AFDELING IS DUURDER DAN EEN GEMIDDELDE AFDELING, MAAR KRIJGT MEESTAL GEEN EXTRA GELD VAN DE VERZEKERAAR. WAAROM NIET? Mogendorff: 'TOPGGZ is wel in gesprek met de verzekeraars. Die willen alleen verzekerde zorg betalen en geen onderzoek en innovatie. Dat is de belangrijkste oorzaak van de hogere kosten. Ze zijn wel bereid meer te betalen voor een afdeling met een TOPGGZ-keurmerk. Maar er zijn vast ook afdelingen die goedkoper zijn. Als een instelling aangeeft welke dat zijn, dan vergoeden ze daar minder voor. Dat willen instellingen uiteraard niet, dan houden ze onder de streep minder over. Dus

naar extra financiering voor onderzoek moeten onderzoekers van de TOPGGZ-afdelingen zelf op zoek en dat maakt zo'n onderzoeksproject erg kwetsbaar.'

VINDT U DAT NIET JAMMER?

'Vreselijk jammer! Eigenlijk vind ik het te gek voor woorden! Je geeft patiënten perspectief op herstel als ze niet beter worden, je stimuleert innovatie en je bent ook nog eens heel efficiënt, omdat je niet iedereen erheen stuurt, maar je kennis deelt. Het gaat bovendien om een beperkt aantal afdelingen. Maar goed, misschien verandert dat nog in de toekomst, we werken er hard aan want het hele vakgebied is erbij gebaat.'

Ondanks dat het tijd en geld kost, is er bij instellingen enorm veel belangstelling voor het keurmerk. Dat verbaast Mogendorff een beetje. 'Maar er gebeurt veel binnen de stichting, waar professionals van profiteren. Zo hebben we een TOP-consortium, dat staat voor Transdiagnostisch Onderzoek in de Psychiatrie. In dat consortium zitten alle hoogleraren die verbonden zijn aan TOPGGZ-afdelingen. We organiseren geregeld kennisdagen waar professionals innovaties en onderzoek presenteren. Zo was er recent een lezing over hoe slaapproblemen effect hebben op het ontstaan en in stand houden van allerlei psychische aandoeningen. En professionals werken samen aan het in kaart brengen van resultaten en effecten van hun behandelingen, zoals dat nu ook op de website te zien is van elke afdeling.'

EEN VAN DE KRITIEKPUNTEN IS DAT HET KEURMERK ZO DUUR IS.

Onterecht, vindt Mogendorff. 'Over de kosten zijn we

KOSTEN KEURMERK 2019

Aan het verwerven van het TOPGGZ-keurmerk zijn kosten verbonden. Jaarlijks stelt het TOPGGZ-bestuur de contributieregeling vast. Voor 2019 gelden de volgende bedragen.

De eenmalige kosten bij het begin van deelname (de entree fee is € 10.000). Daar komen eens in de vier jaar de kosten voor de visitatie bij (afhankelijk van het aantal afdelingen dat bezocht moet worden; één afdeling € 8.000, twee afdelingen € 10.000, drie afdelingen € 12.000, vier afdelingen € 15.000 en vijf afdelingen € 17.000.). En tot slot de jaarlijkse contributiekosten. Die bestaat uit de instellingscontributie van € 11.705. De afdelingscontributie is afhankelijk van de grootte van de afdeling en varieert van € 4.364 voor een kleine afdeling (tot 40 fte) tot € 10.911 voor een zeer grote afdeling (voor 150 fte en meer).

Zie ook: www.topggz.nl/reglement-en-contributieregeling

heel transparant. (Zie kader *Kosten keurmerk 2019*) We zijn een netwerkorganisatie en hebben een piepklein bureau van 4,3 fte. We zijn een stichting zonder winstoogmerk. Op dit moment hebben van zo'n 23 instellingen, een of meer afdelingen het keurmerk verworven, waaronder Arkin en Parnassia, tot kleinere clubs als De Viersprong en Arq Psychotrauma expertgroep. (Zie www.topggz.nl/afdeling/zoek voor het volledige overzicht.) We bespreken de contributie jaarlijks met de leden en die gaan akkoord. Ons totale budget is iets meer dan vijf ton. Van dat geld moeten we alle benodigde activiteiten uitvoeren. We hebben geen grote reserves. We organiseren een jaarlijks congres met een inhoudelijk programma van en voor professionals, waarop ook de nieuwe keurmerken worden uitgereikt. Mensen hoeven daarvoor geen entree te betalen. En we vragen accreditatie aan.'

LIEVER BREDE PUBLIC HEALTH

Jim van Os sprak in 2012 op de jaarlijkse bijeenkomst van de toekenning van TOPGGZ-keurmerken, maar is verder niet betrokken bij het initiatief. Van Os is naast hoogleraar ook voorzitter van de Divisie Hersenen in het UMC Utrecht. Hij schreef onder andere het boek *Voorbij de DSM-5 en Persoonlijke Psychiatrie*. Wat vindt hij van het keurmerk?

‘Het keurmerk gaat er vanuit dat de technische en specialistische onderdelen van een behandeling het belangrijkste zijn,’ stelt Jim van Os. ‘En dat hoe kleiner de doelgroep is, hoe waardevoller die specialistische kennis. Maar waar het ggz-onderzoek op uitkomt is heel wat anders: ggz is public health. Dat wil zeggen: het gaat om een hoogprevalent spectrum van psychische problematiek waarin niet duidelijk specifieke diagnoses zijn te onderscheiden met hun specifieke oorzaken en hun specifieke behandelingen. We hebben dus een brede populatiegerichte aanpak nodig, niet het weinig overzichtelijke veld van specialistische winkeltjes waar de huidige ggz steeds meer op is gaan lijken – en waar de TOPGGZ vanuit gaat. De behandel-effecten in de ggz zijn niet diagnose-specifiek en worden niet zozeer bepaald door het hypertechnische specialistische, maar juist door het niet-specifieke relationele en het contextuele in een behandeling. Er is een context nodig waarin mensen verbinding kunnen maken met andere mensen. En er zijn vooral betrokken hulpverleners nodig waar patiënten vertrouwen in hebben en die hen prikkelen om veranderingen aan te gaan. Kortom, alles wijst richting brede public health, maar we willen graag net als de interne geneeskunde ons opsplitsen in een droomwereld van specialisatie en technieken.’

NUT SPECIALISME

Of hij het specialisme dan niet nodig vindt? Van Os stelt: ‘Specialistische ervaring, gericht op een transdiagnostische dimensie als angst of psychose is handig – maar vooral om juist dwars door alle diagnoses en vormen van complexiteit in te zetten, dus niet om voor elk specialistisch winkeltje een specialistische professional te zetten die alleen dat kan en niets anders. Angst en psychose komen bij alle diagnoses in de DSM voor. Het domste wat je kunt doen is de psychose-experts inzetten bij het schizofreniewinkeltje en nergens anders. Psychotherapie is nodig dwars door de hele psychiatrie, dus waarom zijn alle psychotherapeuten werkzaam bij het winkeltje persoonlijkheidsstoornissen? Dat is gewoon slechte zorg.’

Van het onderzoek dat de instellingen doen is Van Os ‘niet zo onder de indruk’. ‘Sinds de komst van de Open Science is duidelijk dat het meeste onderzoek binnen de psychologie en psychiatrie van lage kwaliteit is

en de trials zijn veelal zinloos want te klein en van slechte kwaliteit.'

LASTIGE GROEPEN

Hoe ingewikkelder een cliënt is, hoe minder welkom hij is in de ggz, gelooft Van Os. Maar het idee van TOPGGZ is toch juist om deze lastige groep te helpen? 'Maar dan hebben ze wel uitsluitsels en criteria,' werpt Van Os tegen. 'Ik sprak laatst op het congres van de Landelijke Vereniging van Huisartsen. De gemiddelde huisarts kan je vertellen dat zodra het ingewikkeld wordt, er problemen ontstaan. TOPGGZ richt zich op autisme, maar dat ziet er dan wel zo en zo uit. En eetstoornissen idem dito. Maar zodra het ingewikkeld wordt, als iemand bijvoorbeeld een combinatie heeft van psychose, alcohol, drugs, zelfbeschadigend, agressief en verstandelijke beperkt is en niet communicatief, dan is hij niet meer welkom, omdat hij nergens in past. Ging het maar om de lastigste patiënten die de huisarts nergens kwijt kan, ging het maar om agressieve, suïcidale mensen...

COMPLEXE COMBINATIE

'Deze kritiek herken ik beslist niet,' reageert Mogenдорff. 'TOPGGZ-afdelingen zijn bij uitstek ingericht op en gespecialiseerd in de behandeling van patiënten met een combinatie van psychische aandoeningen die vaak complex van aard zijn en ernstig lijden tot gevolg hebben. De TOPGGZ-afdelingen worden hier juist expliciet op getoetst middels visitaties. Natuurlijk kan het incidenteel voorkomen dat iemand toch niet past op een afdeling, bijvoorbeeld omdat er een gesloten setting nodig is die een afdeling niet heeft. Dat huisartsen niet weten waar ze een patiënt met een ingewikkelde combinatie van problemen naartoe kunnen verwijzen heeft te maken met kennis van de sociale kaart. Dat ligt voor een deel bij huisartsen zelf. Huisartsen moeten de reguliere specialistische ggz niet 'overslaan', maar als dat niet werkt, kunnen ze een beroep doen op de TOPGGZ-afdelingen. En TOPGGZ-afdelingen zijn ook zelf soms wat terughoudend en bescheiden in het profileren van hun expertise. Dat kan beter.'

Mogendorff stelt dat deze cliënten (die samen een kleine groep vormen) vaak ten einde raad zijn en op geen andere manier behandeld kunnen worden en dat de aandacht voor deze groep daarom noodzakelijk is.

Van Os daarentegen vindt dat de ggz hiermee 'een soort Rolls Royce omgeving voor een klein groepje patiënten creëert'. 'Je zou dat geld beter kunnen besteden aan het transdiagnostisch behandelen van een zo breed mogelijke groep.'

Hierover is het laatste nog niet gezegd.

REAGEREN?

Wilt u reageren op dit artikel? Dat kan via LinkedIn (<http://alturl.com/wz95u>) en Twitter (@RedactieDP) en op onze vernieuwde site www.tijdschriftdepsycholoog.nl.

(ADVERTENTIE)

RINO • amsterdam
opleiding en inspiratie voor professionals in de GGZ

→ Een greep uit ons cursusaanbod

Persoonlijkheidsstoornis bij mensen met een laag IQ
www.rino.nl/091 | 3 juni

Psychotherapeutische technieken bij ouderen
www.rino.nl/127 | 5, 12 juni en 1 juli

Motiverende gespreksvoering
www.rino.nl/208 | 3 en 17 juni

→ Kom je ook naar de zomerRINO?

Vlieg op!
www.rino.nl/1004 | 8 juli

De bedrieglijke verleiding van seksuele bevrijding
www.rino.nl/1026 | 12 juli

Gender- en Seksuele Diversiteit
www.rino.nl/1046 | 20 juli

Bekijk het gehele zomerRINO aanbod op www.rino.nl/zomer

www.rino.nl

FOTO: PETER VALCKX

JUNIOR – MARJOLEIN MEINEN

Na mijn vwo begon ik met de studie rechten, vanuit een interesse om te weten waar bepaald gedrag vandaan komt en hoe je dat kan bijsturen. Maar ik merkte al snel dat die juridische teksten niet mijn ding waren. Ik kom uit een echte onderwijsfamilie, vandaar dat ik toen voor de pabo koos. Tijdens mijn stages in het speciaal onderwijs kwam ik erachter dat ik de hoek van pedagogiek en psychologie heel erg interessant vond en dan specifiek werkzaam zijn in de schoolcontext. Uiteindelijk heb ik ook de postdoctorale opleiding tot schoolpsycholoog gevolgd.

In mijn loopbaan heb ik op meerdere werkplekken ervaring opgedaan, ook heb

ik regelmatig functies gecombineerd. Bijvoorbeeld bij een schoolbestuur voor meerdere basisscholen en daarnaast lesgeven aan de universiteit. Zo'n combinatiebaan vraagt veel van me. Aan de ene kant zoek ik de uitdaging, aan de andere kant merk ik dat ik ook keuzes moet maken. Zo heb ik gaandeweg ontdekt dat werken op een school, ook binnen het bestuur, op dit moment het beste bij mij past.

Momenteel werk ik als schoolpsycholoog / orthopedagoog op een school voor speciaal onderwijs. Daar wordt lesgegeven aan leerlingen met een communicatieve beperking, een taalontwikkelingsstoornis en/of aan slechthorende

kinderen. In deze functie ben ik ook coördinator van het psychologenteam in de regio Noord-Holland-Noord. Daarnaast ben ik actief binnen de sector Jeugd van het NIP. Ik vind het heel leuk om op al die niveaus te kunnen werken. Dus zowel met leerlingen werken als leerkrachten coachen en bezig zijn met beleidsontwikkeling binnen onze regio. En daarnaast vind ik het ook belangrijk om me in te zetten op landelijk niveau om de schoolpsycholoog op de kaart te zetten.

EEN DUIDELIJKE BASIS

Binnen de school ligt de focus op handelingsgericht werken, op het neerzetten van een sterk basisaanbod in de groepen in plaats van voor alle leerlingen individuele plannetjes maken. Dit geldt zowel voor de didactische vakken als voor het aanbod op sociaal-emotioneel gebied en leren leren. Op deze manier wordt er ook preventief gewerkt. Als het gaat om

‘Voor mij staat verbinding centraal’

Bij ons hebben veel leerlingen een taalontwikkelingsstoornis. Soms is er ook sprake van comorbide problematiek, bijvoorbeeld autismespectrum-problematiek. Op school proberen we zoveel mogelijk weg te blijven van labels. De focus komt dan te liggen op: wat heeft deze leerling nodig en wat vraagt dit van mij als leerkracht en ouder?

SLEUTELPOSITIE

Het geeft me veel voldoening om een team aan te sturen met de vraag of we effectief bezig zijn. Op schoolniveau werken vind ik daarom misschien nog wel leuker dan op leerlingniveau. Nu ben ik met mijn team en eigenlijk de hele regio bezig met leren zichtbaar te maken, volgens het gedachtegoed van onderzoeker John Hattie. Het gaat om de vraag: wat is mijn impact als leraar op de resultaten van mijn leerlingen? Zet ik de meest effectieve interventies in? En hoe meet ik het effect van mijn handelen? Daarnaast gaat het ook over hoe we met z'n allen praten en denken over leren. En hoe je de leerling meer eigenaar kunt laten worden van zijn eigen leerproces. Dat project mag ik leiden en daar krijg ik echt heel veel energie van. Met name als ik het hele team ermee bezig zie en ook anderen enthousiast zie worden, je het in de klassen terug gaat zien en ook leerlingen ziet groeien. De schoolpsycholoog zit wat dat betreft op een sleutelpositie, mits je die ruimte pakt.

Met dit soort projecten passen we de laatste wetenschappelijke inzichten toe in de schoolomgeving. Ik heb hierin de rol van scientist practitioner. Het is van

belang de vertaalslag naar de praktijk te maken, op een manier waarop het hele team goed wordt meegenomen. Er zijn altijd mensen die denken: ik doe het al tien jaar op deze manier. Voor mij is het van belang om mensen te blijven wijzen op het geheel: wat zijn onze doelen en speerpunten? Hierin staat voor mij verbinding centraal. Zowel van speerpunten, maar ook van niveaus. Dat wat op beleidsniveau uitgedacht is, hoe ziet dat er dan uit op groeps- en leerlingniveau? Uiteindelijk blijft het allerbelangrijkste: wat merkt die leerling in jouw klas van deze verandering en hoe komt dit ten goede van zijn (leer)ontwikkeling?

LEERMOMENTEN

Omdat ik veel pijlen op mijn boog heb, moet ik wel zorgen dat mijn planning overzichtelijk blijft. Ik wil soms duizend dingen tegelijk doen en ga ook voor een goede kwaliteit. Dan moet ik oppassen dat mijn agenda niet met me op de loop gaat. Dat blijven ook leermomenten, dat ik mijn grenzen aan moet geven.

Ik heb nooit getwijfeld aan mijn beroepskeuze en zit hier echt op mijn plek. Ik blijf dan ook de komende tijd werken binnen het onderwijs, wel op meerdere fronten. Wie weet ga ik ooit nog weer lesgeven aan een hogeschool of universiteit. Of misschien promoveren of richting een directiefunctie, aangezien beleidsmatig werken mij ook zeer aanspreekt. Maar dat zal de toekomst wel uitwijzen. Binnen mijn huidige functie kan ik nog zoveel leren en het is zo leuk, dit blijf ik voorlopig gewoon doen.’

pesten bijvoorbeeld, leren we kinderen hoe ze duidelijk hun grenzen aangeven en hoe ze moeten reageren wanneer iemand zijn grens aangeeft, want zo voorkom je dat een plagerijtje of een geintje uitmondt in pestgedrag.

Toen ik begon als schoolpsycholoog werd ik soms ingevlogen bij een school en kreeg ik de vraag “Wij willen van Pietje het IQ weten”. Dan deed ik dat, maar vervolgens kwam er geen vervolg. Dat was niet hoe ik wilde werken; dit helpt de leerling en de school niet verder. Ik wil als schoolpsycholoog samen met de school bekijken welke vragen er precies spelen. Diagnostisch onderzoek kan dan ingezet worden, maar dit hoeft niet altijd. Ook vind ik het belangrijk dat ik hier zelf keuzes in kan maken, afgestemd op wat nodig is. Door dit juist samen met leerling, ouders en school te onderzoeken, is vele malen effectiever.

FORUM

DE A&O- PSYCHOLOOG ALS NOWHERE MAN

Is er nog een toekomst voor Arbeids- en Organisationspsychologie en A&O-psychologen? Of zijn ze beide ten onder gegaan aan een gebrek aan visie en daadkracht, valse bescheidenheid en *bystander apathy* bij alle internet-ontwikkelingen op A&O-gebied? Volgens Wim Bloemers hebben A&O-psychologen zichzelf de markt uit laten werken zonder adequate actie te ondernemen. Marise Born en Wouter Schoonman dienen hem van repliek.

*He's a real Nowhere Man,
sitting in his Nowhere Land,
making all his Nowhere plans for nobody.
Doesn't have a point of view,
knows not where he's going to,
isn't he a bit like you and me?*

In 1970 schreef de filosoof Frits Staal zijn befaamde artikel 'De academicus als nowhere man' in een poging de academicus opnieuw op de maatschappelijke agenda te krijgen.¹ Immers: 'If you don't have a seat at the table, you may be on the menu.'² Het ging Staal om de relevantie, de status en de koers van wetenschappelijke kennis.

De wetenschapper was volgens Staal gedwongen een maatschappelijk geëngageerd standpunt in te nemen waarbij vernieuwing voorop stond. Staal was wars van machtsstructuren en vage prietpraat. Wat betreft een actieprogramma verwachtte hij veel van de studenten: zij dienden een belangrijke functie te krijgen bij vernieuwingen en bij de relatie tussen wetenschap en samenleving en bij het verhelderen van wetenschapsfilosofische en ethische vragen. Ook dienden studenten het voortouw te nemen en te krijgen wat betreft intellectuele en morele leiding en internationalisering van het onderwijs.

Over onderwijsvernieuwing was Staal vrij radicaal: in plaats van bottom-up dienden eventueel nieuwe vakken voor zover mogelijk direct in een curriculum te worden ingepast. Zo konden studenten meteen profiteren van nieuw vergaarde wetenschappelijke kennis en inzichten, zonder zelf eerst de lange weg van kennisontwikkeling te moeten doorlopen.

De *nowhere man* van Staal uit 1970 heeft treffende overeenkomsten met de huidige A&O-psycholoog. Daarbij kunnen we voor de A&O-psycholoog de laatste regel benadrukken, namelijk de zelfbetrokkenheid: *Isn't he a bit like you and me?*

KRUIDENIERSMENTALITEIT

A&O-psychologen hebben zichzelf de markt uit laten werken zonder een visie, zonder enige stellingname en zonder adequate actie te ondernemen. Opgezogen door de zuignap van het *web based assessment* is de klassieke A&O-psycholoog verworpen tot een paria van het eigen vak. Als het gaat over typische A&O-onderwerpen als werving & selectie en training & opleiding zijn het tegenwoordig neurologen, computerwetenschappers, big data-analisten, marketeers en

econometristen die de discussie bepalen. De A&O-psycholoog zit vooral in nowhere land en *knows not where he's going to*.

Hoe heeft het zo ver kunnen komen? In Nederland is geen sterke A&O-beweging, vergelijkbaar bijvoorbeeld met de Amerikaanse Society for Industrial and Organizational Psychology (SIOP), waar hard aan voorlichting en marktpositionering van de A&O-psycholoog wordt gewerkt.³ Ja, er is een soort digitaal *leaflet* getiteld *A&O-items*, en er zijn af en toe wat bijeenkomsten waar een kleine groep intimi drankjes en bitterballen nuttigt. Deze comateuze attitude gaat samen met het gegeven dat men vrolijk kwakend achter de marktontwikkelingen aanwaggelde. Lees: de webisering van selectie en psychodiagnostiek. *Knows not where he's going to...*

De grote bureaus zagen in het web vooral een gemakkelijke afzetmarkt voor hun eigen instrumenten, meestal voorzien

- 1 Staal, J.F. (1970). De academicus als nowhere man. *De Gids*, 133(7/8), 96-160.
- 2 Ones, D.S., Kaiser, R.B., Chamorro-Premuzic, T. & Svensson, C. (2017). Has industrial organizational psychology lost its way? <http://www.siop.org/tip/april17/lostio.aspx>

- 3 Ryan, A.M. & Ford, J.K. (2010). Organizational psychology and the tipping point of professional identity. *Industrial and Organizational Psychology: Perspectives on Science and Practice*, 3, 241-258; Rotolo, C.T. (2009). Making I-O Psychology More Visible: Mommy, I Want to Be an I-O Psychologist When I Grow Up. <http://www.siop.org/tip/july09/18rotolo.aspx>

van een kleurrijke en aansprekende interface (kleurtjes zijn gemakkelijk voor de klant) en kant en klare *computerized* testinterpretaties en rapportages. *Easy money* en verder geen gezeik. Voorzien van de nodige certificeringscursussen werden vervolgens hbo'ers klaargestoomd voor het afnemen en verwerken van deze zogenaamde web based assessments. Het ambachtelijke psychologisch onderzoek, waarbij de kern wordt gevormd door de terugkoppeling van de resultaten in een dialoog met de kandidaat, was passé.

A&O-psychologen zijn er nooit in geslaagd *money for value* uit de markt te halen. Typische A&O-kennis en vaardigheden zijn daarentegen weggestroomd naar het afvalputje van het web based assessment. Hbo werd voldoende geacht om dit uitgekleden intellectuele proces van enige begeleiding te voorzien. Terwijl de efficiency van het internet een uitgelezen kans bood om juist ook de klinisch-diagnostische kant van het A&O-vak te benadrukken: het bieden van inzicht en 'wijze' adviezen waardoor de cliënt op een voor hem of haar meer vruchtbaar loopbaanspoor kan worden gezet. Maar helaas, er was geen visie – *Does not have a point of view, whatsoever*.

De Nederlandse kruideniers-mentaliteit ging ook het A&O-land overheersen: het moest vooral snel en goedkoop. Ramsj-assessments, soms voor enige tientallen euro's, werden de norm. Daarbij opende zich ook nog eens een wereld aan opportunistische oefensites waar kandidaten zich voor zo'n tien tot enige honderden euro's desnoods

weken kunnen wentelen in een eindeloze stroom testopgaven op maat, zodat je bij het assessment niet voor verrassingen komt te staan. Nee logisch, want juist dan heb je intelligentie nodig! Van enige zinvolle en faire selectie is zo geen sprake meer, het is een door technologie, opportunisme en uitverkoopmentaliteit gedreven ritueel *for the sake of its own art*.

Het zal niet lang meer duren voordat het selectie-assessment in z'n geheel vervangen is door zogenaamde *serious games*. Kandidaten mogen ballonnen pompen en geld verdelen en zo de diversiteit in het bedrijfsleven bevorderen. Klinkt goed, toch? Waarom bedrijven dit ritueel überhaupt nog gebruiken? Omdat de buurvrouw het ook doet en omdat het lekker goedkoop is, of omdat het gisteren op televisie was en als belangwekkend werd gepresenteerd?

Hier kan de A&O-psycholoog zich echter weer aan de eettafel mengen met iets wat hij of zij voordien niet had: een visie en een actieprogramma. Schaf die ellendige selectie-assessments in vredesnaam af. Weg ermee. Selecteren is niet leuk, mensen helpen goede keuzes te maken is veel leuker. Selecteren geeft altijd een vieze nasmaak, je bent als A&O'er in dienst van de financierder en daarmee op voorhand veroordeeld tot een positie waarin kwade trouw op de loer ligt. Kandidaten laten zich verleiden tot een pervers oefencircus waarbij de grens tussen authentiek gedrag en aangeleerde kunsten onzichtbaar wordt. Sorry, dat heet tegenwoordig een *millennial*.

Dit achterlijke schouwtoneel is door de tijd en gebrek aan visie achterhaald. Ga daarentegen investeren in het maken van goede *realistic job previews* (RJP's), laat kandidaten zo zichzelf selecteren en huur voor de eindfase dan wel een goede A&O-psycholoog in. Zo wordt selectie uiteindelijk een loopbaanadvies, iets wat het altijd al had moeten zijn. Kandidaten zijn grotendeels autonoom en voeren zelf de regie over de procedure. Hofstee (2001) heeft daar al begin deze eeuw een pleidooi voor gehouden.⁴ Een organisatie als Eelloo noemt dit tegenwoordig Resources for Humans.

De klassieke A&O-psycholoog is verworden tot een paria van het eigen vak

SELF KILLING PROPHECY

Deze nieuwe functie voor A&O-psychologen vraagt ook om een andere aanpak van het onderwijs. De huidige zielloze en bureaucratische studiehel, louter gericht op het genereren van zo veel mogelijk diploma's, heeft geleid tot instrumenteel en

4 Hofstee, W.K.B. (2001). Persoonsontwikkeling voor wie? In: *Human Resource Development*, Thema Persoonlijke Ontwikkeling, Kluwer, Alphen aan den Rijn.

Wat vandaag nieuws is, is morgen weer verouderd

opportunistisch studiegedrag, waarbij onder strakke regie in strikte tijdschema's brokken stof aan de hand van overgestructureerde voorbeelden dienen te worden verwerkt in gortdroge opdrachten. En dat heet dan academisch onderwijs! Het is de dood van het intellect, iets waar filosoof Staal juist zoveel van verwachtte. Geef studenten meer tijd voor verdieping en reflectie, maak het weer tot een persoonlijk iets, waarbij eigen inbreng en autonomie gewaardeerd worden. Ja, dat kost tijd en geld.

Een ander punt is de opkomst van wat in de Verenigde Staten wel anti-A&O-psychologie wordt genoemd.⁵ Hieronder valt alle hype-onderzoek waarmee de media en het bedrijfsleven benaderd worden, zoals breinpsychologie, emotionele intelligentie (EQ), agile leren, appreciative inquiry, DNA-speekselanalyses voor teambuilding, serious games als selectiemiddel voor millennials en situational judgement tests (SJT's) als alternatief voor cognitieve tests. Het gaat om smeulige marketingtermen waarmee het bedrijfsleven en de media

benaderd worden en waarmee men in pr-opzicht denkt te kunnen scoren. Maar (social) media en het bedrijfsleven hebben wat betreft psychologie een kortetermijnvisie: wat vandaag nieuws is, is morgen weer verouderd. Zo ontstaat een ratrace die uiteindelijk strandt in frauduleuze wetenschap. Want er moet wel gescoord worden! Rendement! Uiteindelijk heeft dit niets meer met gedegen methodologisch-empirische wetenschap te maken.

Jaren geleden sprak een directeur van een HRM-adviesbureau de profetische woorden: 'Als A&O-psycholoog kun je straks testjes gaan ontwikkelen of je wordt coördinator in een testcentrum of methodoloog. Iets anders zit er niet meer in.' Zelfs deze uitspraak is een *self killing prophecy* gebleken. Zo snel kan het gaan, zonder visie, doel en identiteit. De eerste twee functies bestaan al niet meer en de methodoloog, de *backbone* van de psychologie, dreigt vervangen te gaan worden door 'algoritmoloo' en de 'big data analyst'. *Isn't he a bit like you and me?*

HERKENBAARHEID

Wat de Arbeids- en Organisatiepsychologie veel meer moet doen is een herkenbaar imago funderen op goed toepasbare simpele en praktische concepten waarin het bedrijfsleven zich kan herkennen. In Amerika heet dat het *scientist-practitioner model* (2).⁶ De Arbeids- en Organisatiepsychologie moet communicatiemiddelen in het leven roepen om het bedrijfsle-

ven van nuttige, duurzame en maatschappelijk relevante kennis te voorzien. Geen *fads and fallacies* van narcistische pseudowetenschappers die direct willen scoren en die vooral met hun ego bezig zijn.

De Arbeids- en Organisatiepsychologie dient zich à la Staal veel meer maatschappelijk te engageren. Als je als wetenschapper onpartijdig en objectief wilt blijven, eindig je aan de verkeerde kant van de geschiedenis: anderen gaan met jouw kennis en ideeën aan de haal. Maak daarentegen een duidelijke keuze. Aspecten als duurzaamheid van de arbeid, diversiteit, fairness bij selectie, destructief gedrag in organisaties, onwenselijke machtsstructuren, integriteit in organisaties, het tegengaan van armoede, het leiden van randgroepjongeren naar werk toe, kortom: mensen helpen zich te ontwikkelen op autonome wijze. In al dat soort zaken kan de Arbeids- en Organisatiepsychologie een veel prominentere rol vervullen. Bij de selectie van politici en prominente figuren (CEO's) zou de Arbeids- en Organisatiepsychologie samen met klinische psychologie een rol van betekenis kunnen – en misschien wel moeten spelen. Zij heeft de kennis daarvoor in huis. Het is slechts de taak om deze kennis te organiseren, adequaat te communiceren en bij de juiste mensen te verspreiden. Juist omdat de overheid steeds meer neigt naar het *nudgen* van de burger, is inzet van met name Arbeids- en Organisatiepsychologen van belang. Zo kunnen we van *nudging* naar *boosting*.

5 Adler, S., Church, A. H., Smither, J. W., Colquitt, A. L., Shull, A. C., Paul, K. B., & Foster, G. (2018). Putting an End to Bad Talent Management: A Call to Action for the Field of Industrial and Organizational Psychology. *Industrial and Organizational Psychology*, 11(2), pp 176–219.

6 Zie noot 2.

Daarnaast zal ook de opleiding tot A&O-psycholoog moeten worden aangepast. In de geest van Staal kunnen nieuwe relevante vakken, zoals ethiek van algoritmetechnieken en ethiek van selectie, (aspecten van) nudging een plek in het curriculum krijgen. Zelf leren nadenken in plaats van TEDx en ander elitair geleuter voor besloten clubjes achternalopen. Ook de empathische kant van het vak (adviesvaardigheden, psychologische gespreksvoering) dient (weer) nadrukkelijk een plek te krijgen in het curriculum: vooral daar ligt de kracht van de A&O-psycholoog.

Dit zijn zomaar een aantal voorbeelden hoe het beter kan met de Arbeids- en Organisationspsychologie. Want als we geen maatregelen nemen, dan bestaat die over enige jaren niet meer. Dan kun je alleen nog Big Data-analyse, algoritmiek en serious games studeren. Dan hebben we het zelf laten gebeuren. *Knows not where he's going to, isn't he a bit like you and me?*

OVER DE AUTEUR

Wim Bloemers is assessmentpsycholoog en doceert A&O-psychodiagnostiek aan de Open Universiteit. Hij is auteur van *De Nieuwe Assessmentgids*, een oefenboek (AMBO, 2018). Dit stuk is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met Wim Hofstee, emeritus-hoogleraar Psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, en Gert Keen, oprichter van Skill Audit Peoplemanagement. Voor correspondentie aangaande dit artikel: wimbloemers@upcmail.nl.

REACTIE WOUTER SCHOONMAN

AFSCHIED VAN DE A&O-PSYCHOLOOG

*Bye bye love
Bye bye happiness, hello loneliness
I think I'm-a gonna cry-y
Bye bye love, bye bye sweet caress, hello emptiness
I feel like I could di-ie
Bye bye my love goodbye-eyeⁱ*

Wim Bloemers is het jongetje uit het sprookje De Nieuwe Kleren van de Keizer. Dat jongetje roept uiteindelijk: 'Maar hij heeft helemaal geen kleren aan!' Bijna niemand die dat op dat moment leuk vindt, behalve de lezer. Zo ook nu weer. Het jongetje zegt: 'De A&O-psychologen hebben zich door lamelendigheid laten marginaliseren!'

En laat ik het nou nog met hem eens zijn ook. Ik stam uit de tijd waarin grote organisaties zoals de Rijksoverheid, de PTT, NS, Hoogovens en DSM over eigen psychologische diensten beschikten ('Vertel nog eens opa'). Zij vervulden de rol van poortwachter bij het aannemen van nieuwe medewerkers. Dezelfde rol die klassieke bureaus als LTP of GTP innamen voor andere bedrijven. De (test)psycholoog als handig hulpe om de manager te

behoeden voor verkeerde selectiebeslissingen. Gouden tijden. *Bye, bye sweet caress...*

Bloemers vertelt over Big Data, algoritmen, neurologen en het web, die assessment tot een simpel en goedkoop kunstje hebben gemaakt. Ik voeg daar nog de genetici aan toe die zich ook willen bemoeien met klassieke assessment-vraagstukken. Het ene DNA schijnt beter te zijn voor functie X dan het ander.⁷

De vraag is natuurlijk hoe erg dit allemaal is. Ook de testpsychologie heeft in het verleden immers een veel te grote broek aangetrokken. Lees *Het Lab* van LTP'er Bas Kok⁸ er maar op na. Dus als je van mening bent dat selectie hetzelfde is als 'organisaties kiezen medewerkers', dan is er niets aan de hand. Laat de meest valide

⁷ <http://www.braincompass.com/en/>

⁸ Kok, B. (2007). *Het Lab*. Amsterdam: Olive Press

ⁱ Felice and Boudleaux Bryant (1957)

methoden maar winnen. En daaronder wellicht de psychometrische test; een uitvinding van Binet die in honderd jaar niet veel beter is geworden. Een bedrijf als Siemens doet het zo. Jaarlijks kunnen zij tweeduizend technici op mbo-niveau opleiden. Via het web worden elk jaar veertigduizend kandidaten in een paar kwartier gescreend. Niks mis mee, als dit je (gewenste) bedrijfs-cultuur is.⁹

Als je echter vindt dat het bij selectie gaat om twee keuzes (van de organisatie en van de kandidaat), dan wordt het een ander verhaal. Dan is er opeens wel weer een rol voor de A&O-psycholoog. Het door Bloemers genoemde bedrijf Eelloo streeft dat na. En daar zie ik dan – net als Bloemers – wel een rol voor een A&O-psycholoog. Draag bij aan het verbeteren van twee beslissingen. *Hello new love...*

Dr. Wouter Schoonman is bedrijfs-psycholoog, Zen-beoefenaar en lid van de redactieraad van De Psycholoog. E-mail: wouter@schoonman.net.

REACTIE MARISE BORN

DE A&O-PSYCHOLOOG IS ALL OVER THE PLACE

De A&O-psycholoog van Wim Bloemers is een Nowhere Man die zonder enige visie ergens in een Nowhere Land zit. Dat deze visie van Bloemers zelf volkomen achterhaald is, wordt meteen zichtbaar als je de krant openslaat of de radio aanzet: met grote regelmaat wordt een A&O-psycholoog geraadpleegd over een urgent maatschappelijk thema. Zoals het bevragen van een A&O-psycholoog over het als een moderne epidemie beschreven verschijnsel burn-out en hoe burn-out kan worden verklaard, over de noodzakelijke aanpassing van het ontzielde functioneringsgesprek en wat daarvoor in de plaats zou moeten komen, of over het video-solliciteren en of deze manier van solliciteren beter is dan het gebruik van het klassieke schriftelijke cv.

De A&O-psycholoog is *everywhere*. Want de thema's van de A&O-psycholoog zijn dringend: de werkende mens ervaart het werk steeds vaker als zinloos, te druk, en niet passend bij wie hij is. Bovendien neemt door technologische ontwikkelingen de halfwaardetijd van de geleerde kennis steeds sneller af. We bevinden ons

in de vierde industriële revolutie – de grote technologische ontwikkelingen zijn overal en techbedrijven dringen aan professionals voorbehouden terreinen binnen. Onlangs schreef Jamel Ouariachi in *Trouw* (2/1/2019) over hoe Facebook de psychiatrie aan het binnenkomen is met een uitgebreid door algoritmes gedreven suïcidepreventieprogramma – wat zou kunnen leiden tot gedwongen opname van mensen die tot zelfmoord willen overgaan. Robotisering en automatisering van het werk komen voor in artikelen in het *International Journal of Social Robotics* maar ook in psychologische tijdschriften. Daar gaat het bijvoorbeeld over wat het betekent om samen te werken met robots. Wat daarbij opvalt, is dat onderzoekers uit de hoek van computerwetenschappen gebruikmaken van psychologische theorieën en dat computerwetenschappers samenwerken met psychologen om experimenten uit te voeren. Bijvoorbeeld hoe individuele verschillen in hechtingsstijlen samenhangen met de manier waarop er met assistent-robots wordt gewerkt en hoe deze verschillen leiden tot

9 Sauer, Ch. (2012). *The role of online assessment in attracting and selecting young professionals*. Hamburg: Siemens

ander gedrag van deze robots, of hoe persoonlijkheidsverschillen effect hebben op samenwerken met robots.

Vanwege de mogelijkheid om serieus Big Data te verzamelen voor het ontwikkelen van algoritmes, is bij uitstek de selectiepsychologie een domein waar *machine learning* wordt gebruikt. Ook hierbij is het tempo van commerciële bedrijven vaak hoger dan het tempo van universiteiten, waar docenten samen met hun studenten goed en grondig academisch onderzoek uitvoeren. Grote issues zijn de vraag of algoritmes onder het bedrijfsge-

heim vallen, de ethiek van het afgevoerd of aangenomen kunnen worden door een algoritme, en hoe racist het algoritme is (wie of wat is er eigenlijk verantwoordelijk?)

De discussie over deze kwesties is al enige tijd geleden onder computerwetenschappers en psychologen losgebarsten. Idem over de betekenis van algoritmes voor assessments tijdens selectieprocedures: moeten we af van klassieke psychometrische criteria zoals begripsvaliditeit en alfa-betrouwbaarheid ten gunste van het belang van predictieve validiteit, of versterken algoritmes bijvoorbeeld juist de zoektocht

naar de begripsvaliditeit van onze metingen?

Dan is er de *gamification* van assessments: maakt gamification sollicitanten inderdaad minder testangstig en zijn serious games inderdaad vriendelijker dan de oersaai en vaak als niet relevant ervaren IQ- en persoonlijkheidstests? Gamification heeft overigens tenminste nog een andere betekenis, waar ook onderzoek naar wordt gedaan: een oersaai baan die door de medewerker zelf, want *homo ludens*, gegamified wordt om het werken leuker en spelser te maken.

We leven in tijden van interdisciplinariteit: A&O-psychologen en hun bachelor-, master- en PhD-studenten werken interdisciplinair samen met computerwetenschappers en met bedrijven op zoek naar antwoorden op deze terreinen¹⁰ – niet alleen in de Verenigde Staten maar *wherever* in Europa en Nederland.

Prof. dr. Marise Born is hoogleraar Personeelspsychologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.
E-mail: m.ph.born@essb.eur.nl

¹⁰ Zie voor een interdisciplinair project C.C.S. Liem, M. Langer, A. Demetriou, A.M.F. Hiemstra, A. Sukma Wicaksana, M.Ph. Born & C.J. Koenig (2018). Psychology meets machine learning: Interdisciplinary perspectives on algorithmic job candidate screening. In H.J. Escalante, I. Guyon & S. Escalera (Eds.), *The Springer Series on Challenges in Machine Learning* (pp. 197-253). Switzerland: Springer Nature http://dx.doi.org/10.1007%2F978-3-319-98131-4_9 en aan te vragen via Research Gate.

Deze rubriek belicht onderzoek waaraan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) een Veni-, Vidi- of Vici-beurs heeft toegekend.

DE BESTE MATCH

Ellen Driessen, universitair docent Klinische Psychologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Driessen kreeg in 2018 een Veni-beurs voor haar onderzoek naar welke depressiebehandeling voor wie het beste werkt.

Mensen met een depressie hebben diverse behandel-mogelijkheden: antidepressiva en verschillende vormen van gesprekstherapie, zoals cognitieve gedragstherapie (CGT), interpersoonlijke psychotherapie of psychodynamische therapie. Deze behandelingen werken gemiddeld genomen ongeveer even goed – hoewel niet goed genoeg, want lang niet alle mensen zijn na afloop ervan depressievrij. En er zijn individuele verschillen; sommige mensen reageren wel op een behandeling en anderen niet. Dit is het onderwerp waarmee Ellen Driessen zich bezighoudt. In haar Veni-project wil ze onder meer een instrument ontwikkelen om mensen met een depressie te matchen aan de behandeling die voor hen de grootste kans van slagen heeft.

Groot onderzoek

Driessen studeerde klinische psychologie en klinische neuropsychologie aan de Universiteit van Amsterdam en is gz-psycholoog. Ze vertelt over de voorgeschiedenis van haar Veni. 'Mijn promotieonderzoek ging over de effectiviteit van psychotherapie voor depressie. Hiervoor heb ik onder andere twee soorten gesprekstherapie vergeleken: CGT en psychodynamische therapie.' Over het

algemeen deden beide therapieën het even goed. 'We vonden geen significante verschillen,' vertelt Driessen. 'Maar het laatste hoofdstuk van mijn proefschrift ging over de vraag: kunnen we subgroepen cliënten vinden voor wie de ene therapie wél beter werkt dan de andere. Dat bleek mogelijk. Mensen met een relatief laag angstniveau naast hun depressieve klachten, deden het beter in de psychodynamische therapie. Bij degenen met een hoger angstniveau werkten beide gesprekstherapieën daarentegen ongeveer even goed.'

Ook onderzocht Driessen een groep mensen met ernstige depressieve klachten die naast gesprekstherapie ook behandeld werden met antidepressiva. In deze groep vond ze dat mensen die korter dan een jaar depressief waren, beter af waren met CGT naast de medicatie. Degenen met een depressie langer dan een jaar hadden betere resultaten na psychodynamische therapie naast de medicatie. Driessen: 'Dit soort onderzoek moet je repliceren, want het resultaat

kan op toeval berusten. Maar dit is wel waar we naar toe moeten. We moeten af van de scholenstrijd. Er is geen wetenschappelijke basis voor het idee dat één therapie het beste is voor iedereen.'

Power

Na haar promotieonderzoek wilde Driessen door met haar onderzoek. Bij haar onderzoeksvraag loopt ze tegen het probleem van de statistische power aan. 'Aan mijn promotieonderzoek namen 341 mensen deel, dat is een zeer groot aantal in psychotherapieonderzoek. Maar als je wilt kijken naar welke therapie voor wie het meest geschikt is, is dit onvoldoende. Dan heb je eerder driehonderd mensen per conditie nodig. Zulke aantallen kom je in psychotherapieonderzoek bijna nooit tegen.' In haar Veni-project wil ze dit onder- vangen door al het klinische onderzoek wereldwijd naar de effectiviteit van meerdere vormen van depressiebehandeling bij elkaar te brengen in een grote database. 'Met zo'n database kan

VENI
VIDI
VICI

*Het idee is bedrieglijk
simpel, de uitvoering
monnikenarbeid*

FOTO: GEERTJE KINDERMANS

ik uitzoeken of bepaalde persoons- of ziektekenmerken gerelateerd zijn aan verschillen in behandel-effectiviteit.'

In de literatuur zijn hier ideeën over. 'Het kan om demografische kenmerken gaan als sekse, leeftijd of burgerlijke staat. Die laatste komt bijvoorbeeld uit eerder onderzoek als voorspeller naar voren. Mensen met een stabiele relatie doen het beter in cgt dan met antidepressiva. Ik wil weten of dit ook geldt in andere onderzoeksgroepen en voor andere vormen van psychotherapie.' Daarnaast kunnen ziektekenmerken van belang zijn, zoals de duur van de depressie, het aantal eerdere depressies en eventuele eerdere behandeling. Tot slot worden er mogelijk interessante karaktereigenschappen onderzocht, zoals introversie/extraversie of coping-stijl. Het idee is bedrieglijk simpel, maar het uitvoeren is monnikenarbeid.

De afgelopen jaren werkte Driessen aan twee projecten die naar haar Veni leidden. Allereerst verzamelde ze alle beschikbare data wereldwijd van studies

naar psychodynamische therapie voor depressie. Driessen: 'Daarvoor moest ik contact leggen met alle onderzoekers en hun data opvragen. Als ze akkoord gingen, schreven ze ook mee aan de artikelen.'

Niet alleen het verkrijgen van de datasets is veel werk, ook het standaardiseren ervan. Neem bijvoorbeeld opleidingsniveau. 'De studies komen overal vandaan: Italië, Mexico, Chili, Zwitserland, Nederland. En overal is het onderwijssysteem anders. Het heeft me alles bij elkaar bijna twee weken werktijd gekost om alle auteurs te vragen wat het begrip basisschool in hun land inhoudt, om hoeveel jaar het dan gaat. Hetzelfde voor de middelbare school, et cetera. Uiteindelijk heb ik alles omgerekend naar jaren opleiding.'

Daarnaast voerde Driessen een tweede project uit. 'Een onderzoeksgroep in de vs heeft een statistische methode ontwikkeld om op basis van de data van één studie waarin depressiebehandelingen vergeleken worden, nieuwe patiënten

te kunnen matchen aan een van deze behandelingen. De onderzoekers vonden dat als je hun statistische methode toepaste, er voor zestig procent van de mensen een klinisch relevant advies voor cgt dan wel antidepressiva gegeven kan worden. Die methode hebben we verfijnd en verbeterd.'

In haar Veni gaat Driessen een stap verder. 'We gaan allereerst dus een grote database bouwen van data uit alle beschikbare studies wereldwijd naar verschillende behandelvormen. Vervolgens gaan we de statistische methode verder ontwikkelen zodat je die kunt gebruiken in de data van meerdere studies tegelijkertijd. Als we die nieuwe statistische methode – een data-analysestrategie is het eigenlijk – toepassen op de database, kom je bij het einddoel van mijn Veni: het ontwikkelen van een tool waarmee je in de klinische praktijk mensen met een depressie kunt matchen aan hun optimale behandeling op basis van hun persoonlijke kenmerken. Dat zou een simpel computerprogramma kunnen zijn waarin je cliëntgegevens invult om een behandeladvies te krijgen.'

Na afloop van haar Veni is er naast deze tool die in de behandelkamer gebruikt kan worden, de data-analysestrategie die ook binnen andere velden, zoals de geneeskunde, kan worden ingezet. En er is een database met gegevens van ruim vijftienduizend mensen die behandeld zijn voor depressie, waar verder onderzoek mee gedaan kan worden. Vijftienduizend lijkt niet eens zo veel voor al het onderzoek op dit gebied wereldwijd, nu en in het verleden. Driessen: 'Maar het gaat vaak om kleine studies. Studies met in het totaal zestig proefpersonen zijn geen uitzondering. Het wordt echt sprokkelen voor de database.'

BIJEENKOMST

ALS PSYCHOLOOG DE VLOER OP

Zaterdag 2 februari jl. organiseerde Meesters in de Psychologie (MidP) haar eerste congres: 'Baanbrekend'. Al vijf jaar zet de vereniging zich in om psychologen met plezier en inspiratie hun vak te kunnen laten uitoefenen. De workshop 'De Vloer Op met Psychologen' van Toos Sax van der Weijden vormde onderdeel van het congres.

W

ij psychologen zijn erg verbaal en cognitief opgevoed en daardoor vergeten we nog wel eens aandacht te schenken aan het

basale (nonverbale) contact. Tijdens mijn eerste toneellessen raakte ik als psycholoog door acteer-technieken geïnspireerd. Behandelaars en acteurs gebruiken allebei zichzelf als instrument. En zeker bij improvisatietheater moet je ter plekke inspelen op onverwachte situaties – iets wat een hulpverlener niet onbekend in de oren zal klinken. Daarbij is de speelvoer de plek bij uitstek om op een realistische maar veilige manier te experimenteren met diverse behandeltechnieken. Ik begon te bedenken hoe je dit in psychologische behandelingen kan toepassen. Met twee doelen: jezelf sterker neerzetten en je cliënt helpen.

Tijdens een improvisatiecursus die ik volgde bij theaterdocent Toos Sax van der Weijden hoorde ik dat zij ook thuis is in psychodrama. Samen met de vereniging Meesters in de Psychologie (MidP) besloten we toen een improvisatieworkshop voor psychologen op te zetten: De vloer op met psychologen.

VOETJES OP DE VLOER

Voor *De Vloer Op Met Psychologen* gebruiken we op deze druilerige februariochtend een foyer in het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht, met een klassieke schouw, hoge ramen en eiken vloer. De grote houten deuren gaan open en de ruim vijftientig deelne-

mers stromen binnen. De schoenen gaan uit, die maken teveel lawaai op de eiken vloer. Op sokken spelen de deelnemers vervolgens in groepjes van drie met hoge en lage status. Het is een speltechniek die gaat over hoe je je als speler verhoudt ten opzichte van je medespeler(s) (de koning en zijn onderdanen).

Soms zie je dat een deelnemer vanuit de lage status vertelt, maar nonverbaal nog steeds een dominante houding aanneemt. 'Dat is heel interessant,' vertelt Sax van der Weijden. 'In 2018 hebben we al eens een langere variant van deze workshop gegeven vanuit bij MidP. Toen viel het op dat een van de therapeuten tijdens een rollenspel onbewust haar hand voor zich hield, met de vingers omhoog, handpalm naar buiten, richting de (gespeelde) cliënt, alsof ze subtiel iets tegenhield. Dat kan afwijzend overkomen en dat draagt niet bij aan een goede therapeutische relatie.'

Mensen zijn voortdurend bezig de status te bepalen ten opzichte van elkaar, aldus Sax van der Weijden. 'Dit zit 'm in de manier waarop je iets zegt én in de houding die je aanneemt. Zelfs in een telefoongesprek met een vriendin kun je jezelf erop betrappen dat jij je soms boven haar opstelt en je op een ander moment minderwaardig voelt. Wanneer je deze gedragingen bij jezelf leert herkennen en je er dus meer bewust van wordt, kun je daarin schakelen tijdens therapie of coaching om tot een gelijkwaardige dialoog te komen met jouw cliënt.'

Sax van der Weijden refereert aan een scène tijdens de workshop, over een cliënt die de therapie echt niet meer ziet zitten. In deze scène toont de therapeut bewondering door te benoemen dat ze het

knap vindt dat de cliënt toch gekomen is. 'Door zelf wat onder de ander te zitten (in je status dus wat onderdaniger) zet je de ander als het ware "omhoog" volgens het model Roos van Leary,' legt Sax van der Weijden uit.

ERVARING Maaïke Wijma is sociaal psycholoog en analist bij ABN AMRO en een van de deelnemers aan de workshop. 'Door zelf gedrag uit te voeren, was ik heel bewust bezig met de vraag welk concreet gedrag laat iemand in die positie eigenlijk zien? Daardoor wordt het herkennen van dergelijk gedrag bij een cliënt in de praktijk makkelijker. Sommigen van ons waren zo moedig om voor de groep een casus in te brengen door middel van een rollenspel. Hier kon de rest veel van leren.'

Volgens Wijma moedigde Sax van der Weijden de 'psycholoog' aan om primair te reageren op de houding van de 'cliënt' in plaats van te reageren zoals je dat geleerd hebt als psycholoog. 'Ze zette het rollenspel soms na een paar zinnen stop zodat wij konden inzien wat er precies gebeurde. "Welk concreet gedrag heb je gezien? Welk appèl deed de cliënt?"

Op het congres van Meesters in de psychologie legt vrijwilliger Josette Dijkman – adviseur en trainer bij Q-consult Zorg Dijkman – zelf ook een mooie verbinding met improvisatietoneel in de workshop 'Take Care', over zelfzorg bij psychologen. 'In psycho-

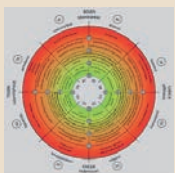
drama speel je met verschillende energieën, waaronder de doe- en de zijn-energie. In de doe-energie ben je economisch bezig, je benut je energie optimaal om je doelen te bereiken. In de zijn-energie ben je observator en doe je verder niks anders dan registreren, eigenlijk de mindfulness-stand.' Vanuit deze stand kan je beter aanvoelen wat een situatie op dat moment nodig heeft, legt Dijkman uit. 'Je kan goed prioriteiten stellen in plaats van een heel takenpakket proberen af te werken binnen een te korte tijd.'

Na afloop van de workshop vroeg één van deelnemers aan Toos Sax van der Weijden of zij een gastcollege voor psychologiestudenten wil geven. Vooral op de universiteit zou dit een welkome aanvulling op het studieprogramma kunnen zijn. Veelgehoorde kritiek op de universitaire opleiding is immers dat er te weinig praktijk wordt aangeboden, en toneellessen kunnen de psychologen in spe (of starters en wellicht zelfs ervaren psychologen) echt helpen in het contact met cliënten. Universitaire docenten en docenten die nascholing verzorgen kunnen zich kortom melden voor meer informatie.

OVER DE AUTEUR

Sarah Prins heeft psychologie gestudeerd en werkt achter de schermen mee aan diverse projecten in het onderwijs en de jeugdzorg. Voor meer informatie over toneellessen, mail naar: info@meestersindepsychologie.nl.

DE ROOS VAN LEARY

Na de toneelacademie in Maastricht heeft Sax van der Weijden eerst als actrice bij toneelgezelschappen

gewerkt. Gaandeweg is ze theater steeds meer gaan inzetten als middel voor persoonlijke en professionele ontwikkeling. Aanvankelijk als trainingsactrice, waarbij ze bijvoorbeeld een agressieve cliënt speelt om dokters-assistenten daarmee te leren omgaan. Later is ze ook bedrijfstrainingen gaan

verzorgen over communicatie zoals het geven en ontvangen van feedback. In haar trainingen combineert ze acteer-technieken met communicatievaardigheden en legt ze verbanden met psychologische modellen zoals de Roos van Leary.

De Amerikaanse psycholoog Timothy Leary en collega's hebben dit model ontwikkeld op basis van grote hoeveelheden gedragsobservaties. Gedrag roept gedrag op, dat is een van de belangrijke conclusies van hun observatieonderzoek. Boven roept onder op en

omgekeerd. Zij zijn dus complementair. Wij-gericht gedrag roept wij-gericht gedrag op en ik-gericht c.q. tegengedrag roept ik-gericht c.q. tegengedrag op, zij zijn dus symmetrisch. Geen enkele gedragskeuze is bij voorbaat fout, maar als de gedragspatronen vast gaan zitten, dan kunnen ze effectieve samenwerking belemmeren. Tijdens de workshop blijkt dat het nog niet zo makkelijk is om de juiste positie van de Roos van Leary te herkennen. Tegengedrag wordt al snel als bovengedrag ervaren.

Werken bij Arkin Jezelf blijven ontwikkelen...

... met specialisatietrajecten, een traject klinisch leiderschap en wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast biedt Arkin de opleidingen tot GZ-psycholoog, psychotherapeut en klinisch psycholoog.

Cognitief
gedragstherapeut
VGCT®

Junior
Schematherapeut

EMDR
practitioner

Geef jouw nieuwe baan samen met ons vorm!

Samen matchen we jouw wensen aan de mogelijkheden binnen Arkin. Neem contact op met recruitment via 06 - 15 26 65 19 om te overleggen. Vind alle vacatures op **werkenbijarkin.nl/vacatures**.

Arkin bestaat uit 11 specialistische onderdelen die samen het hele spectrum van de GGz beslaan.

Marleen hoopt een nieuwe baan te vinden en komt voor een assessment terecht bij Yvo, A&O psycholoog NIP en ook psycholoog NIP. Na een intensieve testdag ontvangt Marleen een dag later per e-mail het conceptrapport als PDF-bestand. Het bestand is niet beveiligd en dat zint Marleen niet. Zij dient een klacht in bij het College van Toezicht van het NIP. Krijgt zij gelijk?

TUCHTRECHT

VOORZICHTIG MET E-MAILS!

Marleen¹ is van mening dat Yvo in strijd met de Beroepscode heeft gehandeld door haar het conceptrapport per e-mail als onbeveiligd PDF-document toe te sturen. Ook twee herziene versies ontvangt ze op dezelfde wijze. Het definitieve rapport stuurt Yvo eveneens als onbeveiligd PDF-bestand naar de opdrachtgever. Marleen verwijt Yvo in strijd te handelen met geldende wetgeving op het gebied van bescherming van persoonsgegevens, met de Beroepscode en met de *Vuistregels beveiliging digitale cliëntendossiers*, die te vinden is op de website van het NIP². Ook is deze handelswijze in strijd met het privacyreglement van Yvo's bureau, zoals te vinden is op de website van dit bureau.

YVO'S VERWEER

Waarschijnlijk is Yvo verrast door de klacht, want hij vraagt de systeembeheerder van zijn bureau een analyse te maken van de e-mailuitwisseling. Deze systeembeheerder concludeert: 'Kijkend naar bovenstaande punten dan is de communicatie via e-mail op een zo veilig mogelijke manier verlopen.' Met de bovengenoemde punten worden allerlei technische aspecten van het ICT-systeem van Yvo's bureau bedoeld.

Ondanks deze conclusie geeft Yvo aan dat op zijn kantoor inmiddels is afgesproken dat privacygevoelige documenten zullen worden versleuteld en voorzien van een wachtwoord. Dit wachtwoord zal apart verstuurd worden.

TRANSPORT VIA HET INTERNET

Het College vindt dat voor de beantwoording van de vraag of de privacy al dan niet geschonden is deskundigheid op het gebied van digitale informatieverstrekking is vereist. Daarom wordt advies gevraagd aan een deskundige op het gebied van ICT, informatie-beveiliging en privacy.

Deze stelt dat de apparatuur op het bureau van Yvo en het traject naar de server wel van alle beveiliging is voorzien, maar dat het transport via het internet toch onbetrouwbaar is. In zijn rapport concludeert hij dat het verstandig

- 1 Voor alle duidelijkheid: ik baseer me alleen op de gegevens, zoals die te vinden zijn in de uitspraak, die onder nummer 17/32 te vinden is op de website van het NIP. De uitspraak is geanonimiseerd. De door mij gebruikte namen zijn verzonden. Het verslag van de behandeling door dit College is onze enige bron. We hebben geen inzage in de stukken, die door de partijen zijn ingebracht. Marleen levert nog twee andere klachten in, die we hier buiten beschouwing laten, maar die overigens wel over een zorgvuldige omgang met cliëntgegevens gaan. Zie indien hiervoor het originele verslag.
- 2 <https://www.psynip.nl/actueel/themas/thema/beroepsgeheim-privacy/>

is alle tussenliggende schakels als onbetrouwbaar te beschouwen. Dat betekent dat de verzender maatregelen moet treffen die ervoor zorgen dat een bericht gedurende transport niet door onbevoegden verwerkt kan worden. Een methode daartoe is het versleutelen van het bericht. Hij beschrijft in zijn rapport de verschillende encryptiemethoden, zowel handmatig als automatisch. Als verzachtende omstandigheid noemt hij het feit dat bij veel organisaties en bij heel veel personen het besef ontbreekt dat e-mail niet veilig is. E-mail is nu eenmaal erg gemakkelijk en gebruiksvriendelijk.

WAT VINDT HET COLLEGE VAN TOEZICHT?

Het College sluit zich aan bij het oordeel van deze deskundige en Yvo wordt uitgenodigd om te reageren op het rapport van de deskundige. Voor het oordeel van het College is artikel 72 van de Beroepscode 2015 van belang: 'Psychologen nemen in redelijkheid alle voorzorgen dat er in de schriftelijke, telefonische of elektronische communicatie met de cliënt of met andere betrokkenen geen vertrouwelijke gegevens over de cliënt, zonder diens instemming, ter kennis komt van derden. In een vroeg stadium overleggen psychologen daartoe met de cliënt of met betrokken

derden hoe de communicatie het best kan verlopen en hoe deze moet worden vormgegeven om de vertrouwelijkheid met betrekking tot de cliënt te bewaren.' Ook wijst het College naar de *Vuistregels beveiliging digitale cliëntendossiers* van het NIP uit 2011.

Alles overwegend beoordeelt het College de klacht van Marleen als gegrond. Omdat Yvo heeft erkend dat het rapport beter versleuteld had kunnen worden en omdat hij inmiddels beter overleg voert met zijn cliënt over de wijze van communicatie, acht het College het niet nodig om een maatregel op te leggen.

WAT VALT OP?

Het College, dat in meerderheid uit psychologen bestaat, vraagt een ICT-deskundige om advies. Dit geeft al aan dat de technische aspecten van e-mailverkeer door psychologen meestal niet goed worden overzien. Daardoor worden de risico's van privacyschending onderschat. Dit overkwam dus ook Yvo, die terecht stelde dat alle apparatuur op zijn bureau *state of the art* was, maar desondanks onvoldoende beseftte dat er risico's zitten in het verdere traject. Yvo wees erop dat het e-mailverkeer met Marleen had plaatsgevonden voor de inwerkingtreding van de AVG en dus in een periode waarin het bewustzijn op het gebied van privacy beperkt was. Ook de

deskundige wees op het gebrek aan bewustzijn op dit punt.

De NIP *Vuistregels* en de Beroepscode dateren echter al van voor deze tijd. Reden genoeg voor alle psychologen om hun eigen werkwijze op dit punt kritisch tegen het licht te houden.

OVER DE AUTEUR

Drs. Henk Geertsema is gezondheidszorgpsycholoog en voorzitter van de Board of Ethics van de EFPA. E-mail: h.geertsema@vumc.nl.

De server is wel van alle beveiliging voorzien, maar het transport via het internet is toch onbetrouwbaar

VRAAG & AANBOD

GA NAAR WWW.PSYNIP.NL/ADVERTENTIES OM
ONDERSTAANDE ADVERTENTIES TE BEKIJKEN

VACATURES

Psychotherapeut / KP (volw.)

VENLO - VENRAY - ROERMOND

VACATURES

GZ-psycholoog kind en jeugd

AMERSFOORT

VACATURES

Ervaren (Gz)psycholoog Ouderen

NULAND - WIJK EN AALBURG

Klinisch psycholoog

DOORN

GZ-psycholoog

STADSKANAAL

CONGRESSEN

**16/5 Congres Behandeling van
patiënten met een laag IQ**

NIEUWEGEIN

**GZ-psychologen én
A&G-psychologen**

**ALMERE - AMSTERDAM - BREDA -
TWENTE - VENLO - ZAAANSTAD**

GZ-psycholoog

HELMOND

**20/6 Congres Complexe
suïcidaliteit**

NIEUWEGEIN

GZ of Basis psycholoog

EINDHOVEN

Zelfstandig psycholoog?

Jij behandelt, wij doen de rest.

IN HEEL NEDERLAND

ADVERTEREN IN VRAAG & AANBOD?

Voor meer informatie: www.psynip.nl bij de rubriek Vraag & Aanbod. Hier vindt u het digitale aanvraagformulier om een reservering te maken.

De uitgever van De Psycholoog en het NIP zijn niet aansprakelijk voor de inhoud van deze advertenties. De uitgever behoudt zich het recht voor advertenties te weigeren zonder opgave van redenen.

Congres Behandeling van Complexe Suïcidaliteit

Donderdag 20 juni 2019
The Green Village Nieuwegein

Complexe suïcidaliteit vraagt om complexe interventies, crisisinterventie en veiligheidsplannen. Deze thema's staan centraal tijdens dit congres. Experts delen de laatste (wetenschappelijke) ontwikkelingen en behandelmethoden.

In workshops gaat u dieper in op de thema's die aansluiten bij uw praktijk. BSL organiseert dit congres in samenwerking met Ad Kerkhof en Bert van Luijn.

Konrad Michel

ASSIP, hoe u een korte therapie effectief maakt (ENG)

Ad Kerkhof

Behandeling van intrusieve suïcidale gedachten en beelden

Bert van Luijn

Zin en onzin van opname bij suïcide dreiging

Ralph Kupka

Top-down? Suïcidaliteit bij bipolaire stemmingsstoornissen

En ook de volgende onderwerpen komen aan bod:

- Suïcidaliteit bij bipolaire stemmingsstoornissen
- Relatie tussen zorgplicht en geheimhouding, wat gaat voor?
- Zonder ouders geen adequate behandeling van suïcidale jongeren
- Begeleiding van nabestaanden na een suïcide. Hoe zit het met het inzagerecht?

Bekijk het programma:

www.ggzcongressen.nl/suicidaliteit

GGNet

bohn
stafleu
van loghum

GGZ/congressen

Zelfstandig psycholoog? Jij behandelt, wij doen de rest.

Al 10 jaar
dé behandel-
organisatie in
onvergoede
zorg

✓ **Meer cliënten, minder administratie**
✓ **Eigen praktijkassistenten**

✓ **Workshops & opleidingen**
✓ **Contact met psychologen**

Hoe zorg jij voor een volle en goedlopende praktijk? Zelfstandig ondernemen in de onvergoede zorg kan soms een uitdaging zijn en veel kostbare tijd in beslag nemen.

Wij helpen je hierbij. Doordat wij de communicatie met cliënten, administratie en algemene promotie verzorgen, kan jij je volledig op de kwaliteit van je behandelingen richten. Daarnaast organiseren we het hele jaar diverse workshops en intervisiemomenten waarmee je je vakkennis op peil kunt houden en kunt leren van elkaar.

Wie zijn wij

Psyned is de landelijke zorgaanbieder in onvergoede zorg en gespecialiseerd in het matchen van cliënt en psycholoog. Wij maken ons er hard voor dat iedereen met psychische klachten de juiste hulp krijgt. Dit doen wij door te triageren, te adviseren en met meer dan 200 psychologen te behandelen op maat.

Sluit je aan!

Wil je aansluiten of meer informatie? Ga dan naar psyned.nl/zorgaanbieder of neem direct contact met ons.

psychologen
nederland

We leggen graag uit hoe we werken
www.psyned.nl/zorgaanbieder
085 401 73 63 / zorgaanbieder@psyned.nl